

A woman with blonde hair and glasses, wearing a light blue shirt and a dark blazer, is sitting on a concrete ledge at a skate park. The background features trees with white blossoms and a clear sky. The overall scene is bright and sunny.

P

PSYKOLOGERNES FAGMAGASIN
NR. 2 · 2025 · 11. ÅRGANG

Fremtidens PPR

En ekspertgruppe kommer med forslag til lovændringer på PPR-området, som skal sikre, at flere børn i fremtiden bliver en del af børnefællesskaberne i den almene folkeskole. Mød PPR-psykologer i hver sin ende af landet, heriblandt Heidi Panton.

side 10

Vil du grine hele vejen til banken?

Som kunde i Lån & Spar er du en del af noget særligt. Lån & Spar er nemlig ejet af en række fagforeninger, som ønsker at give deres medlemmer særlige fordele, når de går i banken. Det er medlemmer som dig, og det er fordele, der er til at forstå. For eksempel får MedlemsKunder Danmarks højeste rente på deres lønkonto. Det betyder, at de i januar kunne glæde sig over at få udbetalt tæt på 150 mio. kr. i renter.

Sammen med din fagforening mener Lån & Spar nemlig, at det er kunderne, der skal grine hele vejen til banken – eller i det mindste trække på smilebåndet.

Udnyt de fordele, der følger med dit medlemskab af Dansk Psykolog Forening – bliv MedlemsKunde i dag.

Gå ind på lsb.dk/dp eller ring 3378 1909.

10

10

”Jeg troede, at PPR skulle være en trædesten, da jeg blev ansat som nyuddannet, og at jeg skulle arbejde med voksne og terapi. Men da jeg prøvede det, kedede jeg mig hurtigt og vendte tilbage til PPR. Her kan man arbejde på alle niveauer, og man møder hele tiden noget, man ikke har stået i før.”

6 Ny forskning

Professor Mikael Thastum skriver om nyt fra forskningens verden – bl.a. om skolefravær og effekten af kognitiv adfærdsterapi.

18 Det terapeutiske rum

Hvad gør psykoterapi til god terapi? Det er grundspørgsmålet i et nyt dansk studie på Københavns Universitet, som præsenterer sine resultater.

18

30 Fagkronik

Selskab for Børnesagkyndige finder begrebet ”forældrefremmedgørelse” problematisk og anbefaler et alternativt begreb.

36 Ensomhedsmedier

Techgiganterne er blevet sagsøgt for at være skyld i selvskaade, spiseforstyrrelser og selvmord blandt unge. En dansk psykolog vidner i den store amerikanske retssag.

Kære psykolog

Vi skal vidt omkring denne gang – både i emner og geografi.

Du kan blandt andet læse om, at cirka 1.700 PPR-psykologer snart kan få ny lovgivning at forholde sig til.

I artiklen møder du to PPR-psykologer fra hver sin ende af landet. Én af dem er Heidi Panton, der arbejder i Slagelse Kommune, hvor man har sat turbo på de forebyggende indsatser.

6.000 kilometer vestpå – over Atlanten – vidner psykolog Lotte Rubæk i en stor amerikansk retssag, der handler om, at "Tech Titans" som Meta, TikTok, Snapchat og Google skader børn og unges mentale sundhed på en lang række områder.

Og hjemme igen – eller rettere på Københavns Universitet – går vi i dybden med et forskningsprojekt om psykoterapi, som professor Stig Poulsen og hans kolleger er ved at færdiggøre.

Dette – og meget mere – i denne udgave af *P*.

Rigtig god læselyst.

Christian Nørgaard Larsen, redaktør

PSYKOLOGERNES FAGMAGASIN

NR. 2 | 2025 | 11. ÅRGANG

Magasinet udgives af Dansk Psykolog Forening og udkommer 4 gange om året.
Medlem af Danske Medier

Dette nummer: 10. maj
Næste nummer: 20. september

Redaktion
Christian Nørgaard Larsen, redaktør
Michelle Lagergaard, bladsekretær/annoncer
Ansvarshavende ifølge medieansvarsloven:
Dea Seidenfaden
Kontakt: p-magasin@dp.dk

Dette nummer
Forside: Sara Galbiati
Trykplag: 13.158
ISSN 2445-6322: P (print)
ISSN 2445-6330: P (online)

DK ISSN: 0901-7089
Design og layout: Laura Silke
Tryk: Jørn Thomsen Elbo A/S

Annoncer
Job- og produktannoncer:
DG Media
T: 3370 7694
epost@dgmedia.dk
(skriv "P-magasin" i emnefelt)

Rubrikannoncer
T: 3525 9706 | p-magasin@dp.dk

Annoncdeadlines
Nr. 3/2025: 31/7 (produktannoncer) & 2/9
(job- og rubrikannoncer). Udgivelse: 20/9
Nr. 4/2025: 23/9 (produktannoncer) & 4/11
(job- og rubrikannoncer). Udgivelse: 22/11

Har du ikke modtaget seneste nummer af magasinet, så skriv til: reklamation@dp.dk

Abonnement
p-magasin@dp.dk

Dansk Psykolog Forening
Stockholmsgade 27
2100 København Ø
T: 3526 9955 | dp.dk

Trykt med vegetabiliske farver på miljøgodkendt papir.

Artikler i P udtrykker ikke nødvendigvis Dansk Psykolog Forenings synspunkter.

”

Det er et udspil, som giver håb om, at vi nu kan give behandlingen af mennesker med psykisk lidelse et stort ryk i den rigtige retning. Både fordi der er så stort fokus på at sikre opbygning af solid kapacitet i psykiatrien, men også fordi der samtidig er politisk vilje til at tænke nyt.”

Forperson Dea Seidenfaden om regeringens psykiatriudspil "En stærkere psykiatri".

Regeringen lægger bl.a. op til at investere massivt i mere kapacitet og kortere ventetider i psykiatrien, give børn og unge en ny patientrettighed, hvor udredning og behandling kan foregå samtidig, oprette nye klinikker til mennesker med tegn på ADHD og autisme, styrke og videreudvikle de lettilgængelige behandlingstilbud i kommunerne og give unge en ny patientrettighed til hurtig behandling for angst og depression.

Bekymrende skolefravær set fra skolens og forældrenes perspektiv

Skolefravær hos børn og unge er et voksende problem. Artiklen undersøger relationen mellem skoler og forældre i håndteringen af børn med bekymrende skolefravær (defineret som mere end 10 % fravær over tre måneder). Fokus er på: 1. Hvordan forældre oplever den støtte, de får fra skolerne. 2. Hvorfor skoler ofte har svært ved at hjælpe forældrene.

Data er baseret på 41 interviews med både forældre, lærere og skoleledere. Deltagerne var rekrutteret fra *treatment-as-usual*-gruppen (TAU) fra Back2School-projektet, som sammenlignede en systematisk intervention for skolefravær med kommunens sædvanlige behandling

Forældrenes perspektiv: *Kommunikativt vakuum*: Mange forældre føler sig ladt i stikken uden klare planer eller støtte fra skolerne. De beskriver manglende kommunikation om ansvar og tiltag samt en følelse af magtesløshed. *Mangel på initiativ*: Forældrene oplever, at det ofte er dem selv, der skal tage initiativet til at løse deres barns fraværsproblemer. *Uoverensstemmelser om mål*: Forældrene ønsker at fokusere på de bagvedliggende årsager til deres barns fravær, mens skolerne primært fokuserer på at få barnet tilbage i klasseværelset.

Skolens perspektiv: *Case-baseret tilgang*: Skolerne håndterer hvert tilfælde individuelt, hvilket ofte resulterer i manglende standardiserede løsninger og koordineret indsats. *Koordineringsproblemer*: Lærere og skoleledere peger på organisatoriske udfordringer som manglende tid, uklare ansvarsområder og behovet for at forhandle om hver enkelt

sag. *Ressourcemangel*: Skolerne oplever begrænsede ressourcer og vanskeligheder med at inddrage eksterne eksperter som psykologer og socialrådgivere.

På baggrund af analysen af interviewene fremhæver forskerne behovet for bedre samarbejde mellem skoler og forældre for at løse skolefraværsproblemer. Den nuværende tilgang, hvor hvert tilfælde behandles individuelt og ad hoc, skaber usikkerhed og ineffektivitet. En mere systematisk tilgang, der inkluderer klare kommunikationsstrukturer og fælles mål, foreslås som en løsning. Artiklen har følgende anbefalinger. Skoler bør: 1. Udvikle standardiserede procedurer for håndtering af fravær. 2. Styrke kommunikationen og samarbejdet med forældre. 3. Sikre tilstrækkelige ressourcer og organisatorisk støtte til at håndtere komplekse tilfælde af skolefravær.

→ Nielsen, K. and M. Thastum (2023). "School Absence Seen from a School Perspective and a Parent Perspective." *Nordic studies in education* 43(4): 325-343.

"The Mattering Citizen"

Denne artikel fra Norge undersøger, hvordan unge voksne med psykiske lidelser og komplekse behov oplever social inklusion, samt hvilke muligheder de ser for at blive inkluderet i samfundet. Gruppen er en af de mest marginaliserede i samfundet, som ofte kæmper med stigmatisering, begrænset beskæftigelse, ustabile sociale relationer og en oplevelse af at stå udenfor.

Artiklen argumenterer for, at en tilgang, der kombinerer *citizenship* (medborgerskab) og *mattering* (oplevelse af betydning), kan give en mere nuanceret forståelse af, hvordan social inklusion kan fremmes i praksis.

Studiet bygger på semi-strukturerede

interviews med syv unge voksne (22-29 år) rekrutteret gennem Flexible Assertive Community Treatment (FACT)-teams, som er tværsektorielle teams mellem kommune og region, som også findes i Danmark.

Forskerne identificerede flere centrale temaer i interviewene:

Mange deltagere kendte ikke deres juridiske rettigheder, eller de følte sig utrygge ved at kræve den hjælp, de var berettigede til. Tidligere negative erfaringer med velfærds- og sundhedssystemet havde skabt en følelse af hjælpeløshed.

Deltagerne ønskede at tage ansvar og bidrage til samfundet, men oplevede, at de enten ikke fik chancen, eller at de ikke følte sig kompetente nok. Mange beskrev en "alt eller intet"-tilgang fra arbejdsgivere og velfærdssystemet, hvor der ikke blev taget hensyn til, at de måske havde brug for en mere gradvis tilpasning til arbejdsmarkedet.

Deltagerne følte sig ofte ubrugelige eller uden betydning i samfundet. De oplevede, at deres manglende tilknytning til uddannelse og arbejde blev tolket som en mangel på værdi, hvilket yderligere forstærkede deres følelse af eksklusion.

Flere deltagere havde oplevet at miste venner eller familie på grund af deres psykiske lidelser eller stofmisbrug. Frykten for at blive afvist gjorde det svært for dem at tage initiativ til nye relationer. Online fællesskaber spillede en stor rolle for nogle, men kunne både fungere som en støtte og som en kilde til yderligere eksklusion.

Mange følte sig ikke som en del af samfundet, hvilket førte til ambivalens – nogle ønskede at blive inkluderet, mens andre aktivt distancerede sig fra mainstream-samfundet. For nogle var alternative fællesskaber (fx spirituelle miljøer eller onlinegrupper) de eneste

steder, hvor de følte sig værdsatte.

Anbefalinger. Forfatterne argumenterer for, at en mere helhedsorienteret tilgang er nødvendig for at fremme social inklusion for unge voksne med psykiske lidelser og komplekse behov. De foreslår følgende strategier:

Social inklusion bør ikke kun handle om adgang til arbejde, uddannelse og boliger, men også om en psykologisk oplevelse af at have værdi (*mattering*). *Citizenship*-tilgangen (rettigheder, ansvar, roller, ressourcer og relationer) bør kombineres med *mattering*-perspektivet for at tage højde for både objektive og subjektive faktorer i inklusionsarbejdet.

Velfærds- og sundhedspersonale bør have bedre forståelse for, hvordan social eksklusion påvirker unge voksne psykisk. Dialogen mellem fagpersoner og brugere bør forbedres for at give de unge en større følelse af kontrol og ejerskab over deres liv. Serviceudbydere bør aktivt arbejde med at identificere og styrke de unges personlige ressourcer og kompetencer.

I stedet for en "alt eller intet"-tilgang bør der skabes fleksible muligheder, hvor unge gradvist kan tilpasse sig arbejdsmarkedet eller uddannelsessystemet. Deltidsarbejde, fleksible skemaer og specialtilpassede jobmuligheder kan være afgørende for at hjælpe unge voksne i gang.

Serviceudbydere bør hjælpe de unge med at skabe og vedligeholde meningsfulde relationer. Støtte til at navigere i sociale situationer og reducere frygten for afvisning kan være en vigtig del af behandlingen. Større opmærksomhed på, hvordan sociale medier kan påvirke de unges selvbillende og oplevelse af social inklusion.

Mange unge med psykiske lidelser kender ikke deres rettigheder eller muligheder for støtte. Der bør iværksættes oplysningskampagner og vejledningsinitiativer, der gør det lettere for dem at få den hjælp, de har brug for.

Yderligere forskning bør undersøge, hvordan *mattering*-tilgangen kan integreres i social- og sundhedssystemer. Der bør også fokuseres på, hvordan social inklusion opleves blandt unge voksne med forskellig etnisk og kulturel baggrund.

Konklusion. Social inklusion handler ikke kun om adgang til arbejde og uddannelse, men også om den subjektive oplevelse af at have værdi i samfundet. Forfatterne argumenterer for en ny tilgang, der kombinerer *citizenship*- og *mattering*-modellerne for at sikre, at unge voksne med psykiske lidelser både får praktiske muligheder og en oplevelse af at være betydningsfulde. En styrket indsats fra velfærds- og sundhedssystemet, kombineret med en større bevidsthed om unges behov for relationer og identitet, kan være afgørende for at fremme reel social inklusion.

→ S. Nord-Baade, O. Ness, M. Rowe, C. B. Jensen and A. Landheim (2025). "The mattering citizen: young adults with mental illness and complex needs' experiences and perceived opportunities of social inclusion." *Frontiers in Psychology* 16. doi: 10.3389/fpsyg.2025.1504767

Effekten af kognitiv adfærdsterapi (KAT) for angstlidelser hos børn og unge

Artiklen er en meta-analyse, der undersøger effekten af KAT som behandling for angstlidelser blandt børn og unge op til 19 år. KAT anses for at være en effektiv behandling, men der er stadig uafklarede spørgsmål om dens langtidseffekter, egnethed for forskellige grupper (fx børn med autisme eller intellektuelle handicap) og dens overlegenhed i forhold til alternative behandlinger.

Studiet undersøger: 1. KAT's effekt sammenlignet med ingen behandling, *treatment as usual* (TAU), opmærksomhedskontrol og alternative behandlinger. 2. Forskelle i effekt afhængigt af leveringsmetode (individuel, gruppe, grad af forældreinvolvering). 3. KAT's anvendelse hos børn med autisme og intellektuelle handicap.

Artiklen analyserer data fra 87 randomiserede, kontrollerede studier med i alt 5.964 deltagere. Resultaterne blev vurderet ved hjælp af standardiserede metoder, og evidensens kvalitet blev vurderet med GRADE-systemet. Primære resultatmål var remission af primær angstdiagnose og reducerede angstsymptomer.

Hovedresultaterne viste følgende:

1. KAT vs. venteliste eller ingen behandling: KAT øgede sandsynligheden for remission af primær angstdiagnose (49,4 % mod 17,8 %; OR = 5,45, svarende til en stor effektstørrelse på cirka 0,94). Der var moderat evidens for en reduktion af alle angstdiagnoser. 2. KAT vs. TAU: Lav (metodisk dårlig) evidens viste, at KAT muligvis øger remission af angstlidelser sammenlignet med TAU, men forskellene var mindre markante. 3. KAT vs. opmærksomhedskontrol: KAT kan øge remission af primære angstdiagnoser (OR = 2,28), men effekten vurderes som lav grundet heterogenitet blandt studierne.

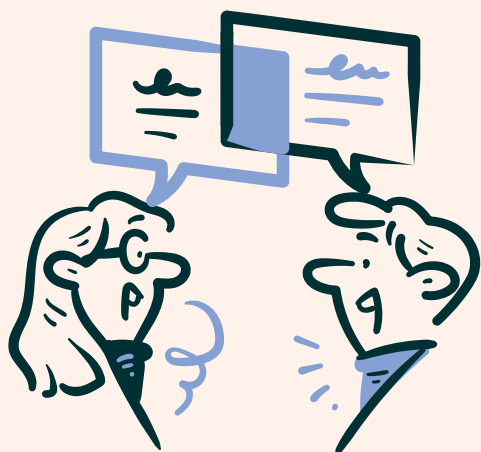
Der blev ingen signifikante forskelle fundet mellem individuelle og gruppe-baserede terapiformater eller mellem interventioner med varierende terapeutisk kontakt. Forældrebasert KAT viste blandede resultater og kræver yderligere forskning.

Reducerede angstsymptomer og forbedringer i global funktion blev rapporteret op til seks måneder efter behandling, men data om længere tidsperioder er begrænsede. Der er utilstrækkelige data til at evaluere effekten hos børn med autisme eller intellektuelle handicap. Ingen alvorlige bivirkninger blev rapporteret, men systematisk monitorering af bivirkninger manglede i de fleste studier.

Meta-analysen viser sammenfattende, at KAT sandsynligvis er mere effektiv end ingen behandling og muligvis bedre end opmærksomhedskontrol, men evidensen for dens overlegenhed i forhold til alternative behandlinger og TAU er begrænset. Der er behov for mere forskning i langtidseffekter og tilpasninger for specifikke undergrupper som børn med autisme. Det konkluderes, at yderligere forskning er nødvendig for at optimere KAT's tilgængelighed og effektivitet.

→ James, A. C., et al. (2020). "Cognitive behavioural therapy for anxiety disorders in children and adolescents." *Cochrane Database of Systematic Reviews*(11).

MEDLEMSTILBUD

Årsmøde 2025

På Dansk Psykolog Forenings gratis virtuelle årsmøde den **28. november 2025** samler vi psykologer fra hele landet til en dag med ny viden, refleksion og faglig dialog.

Vi uddeler en juniorforskerpris og en seniorforskerpris for at hylde både forskningsmæssige talenter og mere erfarne forskere, der bidrager til psykologien som en forskningsunderstøttet profession.

Læs mere om det spændende program på dp.dk.

Gratis fyraftensmøde om sygdomsbekymringer og helbredsangst

For nogen mennesker kan sygdomsbekymringer og tanker om at fejle noget alvorligt blive invaliderende og gå ud over både humøret og dagligdagen.

På fyraftensmødet beskriver Lisbeth Frostholt, professor, cand.psych.aut., specialist i klinisk psykologi og Line Sørensen, cand.psych.aut., specialist i klinisk psykologi, hvordan de behandler helbredsangst ved hjælp af metoder fra kognitiv adfærdsterapi og Acceptance and Commitment Therapy (ACT).

Det virtuelle fyraftensmøde afholdes
3. juni, kl. 17-19

Gratis fyraftensmøde om militær mentaltræning (MMT)

På fyraftensmødet får du en introduktion til MMT, og hvordan MMT kan forbedre kendskabet i militæret til mental sundhed og styrke den enkelte soldats færdigheder i stresshåndtering med henblik på bedre opgaveløsning og mindre stigma forbundet med at række ud efter hjælp i tide.

Underviseren er Anders Kjærgaard, aut. psykolog, specialist og supervisor i klinisk psykologi.

Det virtuelle fyraftensmøde afholdes
10. september, kl. 17-19

Læs mere på dp.dk under
Kurser og arrangementer

Vi påvirker selskaber i en **grønnere** og mere **ansvarlig retning**

AkademikerPension har en ambition om at være Danmarks mest ansvarlige pensionsselskab. Derfor arbejder vi dedikeret med aktivt ejerskab i de selskaber, vi investerer i, både herhjemme og globalt.

Vi sætter fokus på blandt andet klimamål, menneskerettigheder og god selskabsledelse. Det gør vi for at påvirke selskaberne i en grønnere og mere ansvarlig retning. Sådan at vi sikrer et langsigtet og højt afkast til vores 170.000 medlemmer.

Hos os går afkast og ansvarlighed hånd i hånd.

Akademiker
Pension

Fremtidens PPR

En ekspertgruppe kommer med forslag til lovændringer på PPR-området, som skal sikre, at flere børn i fremtiden bliver en del af børnefællesskaberne i den almene folkeskole. PPR i Aarhus og Slagelse kommune er blandt dem, der allerede arbejder fokuseret med tidlige forebyggende indsatser.

AF SUSANNE H. KNUDSEN
FOTOS: SARA GALBIATI

Snart kan de cirka 1.700 psykologer, som i dag arbejder i kommunernes pædagogisk-psykologiske rådgivninger (PPR), få nye regler at forholde sig til.

I 2024 nedsatte børne- og undervisningsminister Mattias Tesfaye en lovforberedende ekspertgruppe, som i foråret præsenterer forslag til en ny lovgivning på inklusions- og specialundervisningsområdet. Initiativet udspringer af sidste års folkeskoleaftale og det stigende antal elever, der henvises til specialundervisningstilbud eller har brug for ekstra støtte i den almene folkeskole. I de seneste år har PPR-psykologer oplevet en øget efterspørgsel på pædagogisk-psykologiske vurderinger (PPV).

Spørgsmålet er, om det fokus i fremtiden bliver ændret?

– Først og fremmest oplever jeg, at PPR-psykologerne allerede har et stort fokus på at arbejde forebyggende med børn, forældre, lærere og pædagoger. Det har en kæmpe værdi for både det enkelte barn og børnefællesskaberne. Men det sker under nogle svære vilkår, som mange steder også er reelle barrierer for, at det kan lykkes. Fx er en af de store

udfordringer, at PPR i dag kaldes ud for sent, hvor man møder voksne omkring barnet, som er ramt af alt det svære omkring situationen, og som nogle gange allerede har en mere eller mindre fastlåst ide om, hvad problemet er. Det gør det nogle gange rigtig svært for PPR-psykologerne at udfordre ønsket om en PPV. Jeg håber, at en ny lovgivning vil understøtte, at skoler og daginstitutioner i langt højere grad kalder på PPR – i stedet for en PPV, siger Dea Seidenfaden, der sidder i en følgegruppe i Børne- og Undervisningsministeriet, der bistår ekspertgruppen.

Hun påpeger, at målet bl.a. er at frigive ressourcer i PPR og styrke PPR's forebyggende rolle.

– Det er ikke, fordi der i fremtiden ikke skal laves PPV'er, for det er et vigtigt redskab. Men vi skal finde en anden balance, så PPR-psykologerne får bedre muligheder for at hjælpe flere børn og forældre tidligere.

Børn gør det bedste, de kan

Et af de steder, der gennem flere år har arbejdet målrettet med at nå denne balance, er Slagelse Kommune. Her fik

man sidste år en ekstrabevilling på 54 mio. kr. til PPR-området over en fire-årig periode, og det har sat turbo på de forebyggende indsatser, der skal sikre, at færre elever i fremtiden henvises til specialundervisning.

Udgangspunktet er, at PPR inddrages tidligt, hvis der opstår problemer i en klasse eller med et enkelt barn – og ikke først når der skal udarbejdes en PPV.

– I Slagelse Kommune har vi en børne- og ungespolitik, der siger, at børnene gør det bedste, de kan, og det er vores grundsyn. Det kan godt være, at det bedste ikke altid er særligt hensigtsmæssigt, men i stedet for kun at fokusere på børnene, ser vi på den kontekst, de indgår i. Er der fx fysisk rod i lokalet og gardiner, der ikke rigtigt hænger fast, så man bliver forstyrret af at være der? Vi er nødt til først at få konteksten til at spille, inden vi ser på individet. Hvis vi går ud fra, at det er noget iboende i barnet, får vi skabt en masse skyld og skam, og det skal vi undgå, forklarer Heidi Panton, som har været PPR-psykolog i Slagelse Kommune i tre år.

→

"Vi er dybt afhængige af hinanden, fordi vi kan noget forskelligt. Jeg synes, at det er fantastisk at gå ud sammen med en konsulent, hvis en klasse bøvler, fordi vi kommer med hvert vores perspektiv. Det betyder, at vores samarbejdspartner får et helhedsbillede af situationen."

— Heidi Panton

Her er hun i dag fast tilknyttet en skole og en integreret daginstitution, men varetager også krisepsykologfunktionen i Slagelse PPR og arbejder med kommunens lettilgængelige tilbud til børn og unge i psykisk mistrivsel.

De voksne spiller en rolle for børnenes trivsel

De forebyggende PPR-indsatser i Slagelse Kommune betyder, at PPR-medarbejderne i højere grad er fysisk til stede på skoler og daginstitutioner. De faste kontorpladser er derfor erstattet af fleksible pladser på flere lokationer, men oftest sidder medarbejderne på de institutioner, de er tilknyttet. Her observerer de gruppedynamikker, underviser i diamantforløb, deltager i netværksmøder, rådgiver fagpersonalet eller bistår dem i klasselokalet.

– Men jeg bliver også stadig kaldt på til at lave en kognitiv test eller bliver kontaktet af forældre, som er sikre på, at deres barn har en diagnose. Vi leder i dag efter forklaringsmodeller, og en diagnose er en god forklaringsmodel, men vi risikerer at putte børnene i kasser, og det er jeg ikke meget for. Jeg arbejder derfor ud fra, at den indsats, vi laver, skal give mening. Lærerne har som regel et godt billede af et barns kognitive niveau, så hvad skal det ændre, at vi sætter et tal på? På samme måde kan vi sagtens arbejde ud fra en hypotese om, at et barn har autisme og

iværksætte pædagogiske tiltag. Vi kan alligevel ikke medicinere ved en autismediagnose, så hvorfor ikke starte der og se, om det ændrer noget, inden vi henviser til psykiatrisk udredning, siger Heidi Panton.

Ud over arbejdet med børnene har PPR's forebyggende indsatser også fokus på, hvad de voksne kan gøre for at sikre børnenes trivsel. Heidi Panton og de øvrige PPR-psykologer i Slagelse Kommune tilbyder derfor sparring og supervision til fagpersonalet og skoleledelserne.

– Jeg har opdaget, at det er noget af det, der rykker allermost. Lige nu arbejder jeg på at få supervision lagt i et fast rul på min skole og daginstitution, så jeg rammer en hel børnehave i løbet af seks uger. Det koster mig og lederen en time om ugen, og det koster stuepersonalet en time hver 6. uge. På den måde er det realistisk for alle parter, og jeg får mulighed for at arbejde med alle voksne og løfte dem og spejle dem, når noget bliver svært.

Slagelse PPR tæller i dag fire forskellige faggrupper, som er organiseret i tværfaglige teams og tilknyttet faste skoler og daginstitutioner.

– Vi er dybt afhængige af hinanden, fordi vi kan noget forskelligt. Jeg synes, at det er fantastisk at gå ud sammen med en konsulent, hvis en klasse bøvler, fordi vi kommer med hvert vores perspektiv.

Det betyder, at vores samarbejdspartner får et helhedsbillede af situationen. I Slagelse kan alle PPR-medarbejdere også skrive en PPV, understreger Heidi Panton og peger på, at kommunens medarbejdere også samarbejder på tværs af forvaltningerne.

– Børn går i skole, i SFO, til fritidsaktiviteter og har en familie derhjemme, så vi kan ikke se isoleret på én kontekst. Vi arbejder derfor med at få forældrenes samtykke til at kontakte andre forvaltninger, så vi kan yde en mere helhedsorienteret indsats, og det giver rigtig god mening.

Balancen kan være svær

Også i Aarhus har PPR taget skridt mod tidlige forebyggende indsatser. Det sker ud fra tre overordnede pejlemærker, der handler om den kontekst, børnene indgår i, at indsatserne skal give mening for samarbejdspartnere, og at de skal skabe en forbedring for det enkelte barn eller børnegrupper.

– I PPR er vi barnets advokat, så vi prøver altid at have fokus på, hvordan vi skaber udvikling hos barnet, hos den professionelle og i den organisation, barnet er indlejret i. Det betyder, at vi er optaget af økologien omkring barnet og samspillet med de voksne, fortæller Anna Crawford Kromann, som er psykolog og har arbejdet i PPR Aarhus siden 2003.

PPR

- Siden 1971 har alle landets kommuner haft en pædagogisk-psykologisk rådgivning, som i begyndelsen hed Skolepsykologisk Rådgivning, men siden 1990'erne har heddet Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR).
 - I dag er der cirka 1.700 psykologer ansat i PPR.
 - I forbindelse med finansloven 2024 fik Albertslund, Ballerup, Brøndby, Guldborgsund, Herlev, Ishøj, Kalundborg, Langeland, Lolland og Slagelse Kommune en ekstrabevilling på samlet 50 mio. kr. i 2024 og 80 mio. kr. årligt i 2025-2027 til PPR.
 - Børne- og Undervisningsministeriet nedsatte i sensommeren en ekspertgruppe, der i løbet af foråret skal præsentere forslag til ny lovgivning på inklusions- og specialundervisningsområdet.
-

I dag er hun faglig tovholder og beskæftiger sig bl.a. med udviklingsprojekter, politisk betjening og design af kompetenceforløb.

Hos Aarhus PPR fylder samarbejdet med fagpersonalet og ledelsen på skoler og institutioner derfor også en central rolle.

– Det er vigtigt, at vi får arbejdet med de professionelle kompetencer, for på den måde kan vi både forebygge og mindske eksisterende vanskeligheder. Den indsats, vi laver, skal derfor give mening for fagpersonalet. Det nytter ikke, at vi siger, I skal arbejde med struktur, og så er vi ude af døren igen. Indsatsen skal have en kvalitet, så den kan anvendes af vores samarbejdspartnere. Og så holder vi os altid for øje i vores samarbejdsdesign, at indsatsen faktisk rykker noget for et barn, siger Anna Crawford Kromann.

I Aarhus tager det forebyggende arbejde udgangspunkt i forskning og erfaring med udvikling af inkluderende børnefællesskaber, bl.a. arbejdet med professionelle læringsfællesskaber og Nest-inspireret praksisudvikling. Men sideløbende med dette arbejde bliver PPR-medarbejderne også mødt af andre krav.

– Vi har mange børn, der har det rigtig dårligt, og det er vores kerneopgave at understøtte i forhold til børn med specialpædagogiske behov. Det er ikke en opgave, vi hverken kan eller vil løbe fra. Så det handler om at finde en balance, hvor man øver sig på at arbejde ind i det forebyggende felt, samtidig med at vi hjælper konkrete børn. Men det betyder også, at mine kollegaer løber stærkt, siger Anna Crawford Kromann.

Succes giver vinger

Fører ekspertgruppens anbefalinger til lovændringer, kan det blive en ny hverdag, der venter mange steder. Den vil uden tvivl kalde på kulturændringer og nye samarbejdsformer på skole- og daginstitutionsområdet.

– Vi har gang i noget spændende i Aarhus. Børne- og ungecheferne har på tværs af forvaltninger sagt, at kvaliteten af lærere, pædagoger og lederes arbejde skal løftes, så det hele ikke er PPR's opgave, forklarer Anna Crawford Kromann og understreger, at det også kræver nytænkning af skoleledelserne at inddrage PPR-medarbejdere tidligt i et forløb og sætte tid af til udvikling af personalegruppen i samarbejde med en PPR-psykolog.

”Vi har mange børn, der har det rigtig dårligt, og det er vores kerneopgave at understøtte i forhold til børn med specialpædagogiske behov.”

— Anna Crawford Kromann

– Men når man først er kommet i gang og har haft nogle forløb sammen, hvor man bare står skulder ved skulder, så kan man nærmest flyve. Det er sindssygt fedt, siger hun.

Et stort arbejdspress og en kulturforandring, der endnu ikke er i mål, ændrer heller ikke ved de to psykologers begejstring for at arbejde i PPR – også i fremtiden.

– Jeg troede, at PPR skulle være en trædesten, da jeg blev ansat som nyuddannet, og at jeg skulle arbejde med voksne og terapi. Men da jeg prøvede det, kadede jeg mig hurtigt og vendte tilbage til PPR. Her kan man arbejde på alle niveauer, og man møder hele tiden noget, man ikke har stået i før, siger Heidi Pantón.

Tilbage i Dansk Psykolog Forening er Dea Seidenfaden meget opmærksom på, hvordan ekspertgruppens anbefalinger lander:

– Vi holder skarpt øje med, hvordan man politisk vil forandre området, og med at disse forandringer både er realistiske og meningsfulde for børn, forældre og de psykologer, der arbejder på området. I en tid, hvor mange børn har brug for hjælp, og hvor der også er store politiske ambitioner om at inkludere flere, er det helt afgørende, at PPR har de rette rammer og ressourcer. Psykologerne i PPR er fagligt stærke og kan navigere i den høje kompleksitet, der er på området, ligesom de kan skelne mellem, hvornår forebyggende indsatser er det rette, og hvornår der skal noget andet til. Derfor er PPR-psykologerne uomtvisteligt en del af løsningen.

Mere end bare en pille: Menneskers oplevelse er central for effekten af medicin

Traditionelt set har man tænkt placeboeffekter som et forstyrrende element i medicinske undersøgelser. I afprøvning af medicinske præparater har man forsøgt at minimere placeboeffekter og finde den specifikke effekt af medicinen. Vi ved nu, på baggrund af mange års forskning i placeboeffekter, at placebo er langt mere end noget, der kun følger med en placebo-pille. Placeboeffekter handler om den psykosociale kontekst omkring behandling. Konteksten kan være forventninger, tanker, følelser, relation til behandler og at få behandling på et hospital af en person i en kittel. Kort sagt oplevelsen af at få behandling.

En af de tilstande, hvor lindrende placeboeffekter er velundersøgte, er smerte, såkaldt placebo analgesi. Her har studier, på tværs af eksperimentel og kronisk smerte og flere forskellige smertetyper vist, at placeboeffekter sætter gang i kroppen og hjernens egen smertemodulering - også uden at patienterne får nogen form for aktiv behandling. Tilsvarende kan effekten af aktiv smertebehandling helt elimineres, hvis patienterne ikke forventer, at de får behandlingen.

Placeboeffekter kan mindske eller øge smerte hos patienter med Parkinsons sygdom

Mit ph.d.-projekt "Expectations in neuromodulation and pain: A case for placebo control" begyndte med en nysgerrighed: Patienter med Parkinsons sygdom er en gruppe, der viser store placeboeffekter, men gælder det også, når de behandles med invasive behandlingsformer som dyb hjernestimulation? Særligt to ting gør Parkinsons sygdom interessant i placebosammenhæng: Først og fremmest er det velbeskrevet, at patienter med Parkinsons sygdom udviser store placeboeffekter, dernæst er smerter

et hyppigt forekommende symptom i sygdommen, selvom smerter sjældent er mål for behandlingen.

I et eksperimentelt studie undersøgte vi smertelindrende effekter af dyb hjernestimulation og placebo. Vi inkluderede 24 patienter med Parkinsons sygdom, der alle havde indopereret dyb hjernestimulation, som behandling for deres motoriske parkinsonsymptomer. I studiet blev patienternes stimulation ned- eller opreguleret enten 1) med negativ (for nedregulering) eller positiv (for opregulering) information med henblik på at skabe hhv. negative og positive forventninger og 2) uden information om effekten (kontrolbetingelse). Patienterne vurderede deres egne smerter og eksperimentel smerte i hver betingelse og deres motoriske symptomer. Forventninger og blinding for betingelserne blev vurderet. Stimulationen i sig selv så ikke ud til at have en effekt på smerter, men information om effekten (positiv eller negativ) viste signifikante forskelle med samme niveau af stimulation.

Netop forventninger til behandling ses som centrale for placeboeffekter, men forventningers faktiske bidrag til placeboeffekter har ikke været direkte undersøgt. I en meta-analyse belyste vi dette spørgsmål. 31 studier blev inkluderet, og analysen undersøgte effekten af forventningsinterventioner (forventninger antaget, men ikke målt). Her undersøgte vi forskellen i smerteniveau mellem placebogrupper og kontrolgrupper, hvor antagelsen er, at placebogrupper har forventning om smertelindring, mens kontrolgrupper ikke har. Derudover blev individ-data indsamlet for i alt 10 af disse studier. Her undersøgte vi sammenhængen mellem individets forventede smerte og oplevede smerte med en regressionsmodel på tværs af placebo- og kontrolgrupper. Begge analyser viste moderate effekter af forventninger (hhv. antaget og målt) på

Ph.d.-stafet: Hvad forsker danske psykologer i? Det skiftes de til at skrive om i denne ph.d.-stafet. Her skriver Sophie Rosenkjær om sin ph.d. med titlen "Expectations in neuromodulation and pain: A case for placebo control", der blev forsvaret den 24. februar på Aarhus Universitet.

smerte. Det understøttede, at forventninger spiller en rolle i placebo analgesi. Meta-analysen belyste desuden de metodemæssige forskelle, der ligger i, om man direkte måler forventninger eller blot antager, at forsøgspersoner og patienter forventer smertelindring.

Operative indgreb er meget mere end placebo – eller hvad?

Forskningen har foreslået, at mere invasive indgreb kan give større placeboeffekter. Når vi ved, at forventninger påvirker placebo analgesi-effekter, kan det tænkes at hænge sammen med, at patienter har større og mere positive forventninger til behandlingseffekten i invasive indgreb.

Når vi undersøger medicin, en pille, bruger man randomiserede, kontrollerede forsøg til at undersøge specifikke effekter af medicinen og effekter af placebo. Her sammenligner man aktiv medicin med ikke-aktiv medicin, placebo-piller. Ser vi nærmere på ikke-medicinske behandlinger dukker udfordringerne op. I nogle tilfælde kan man imitere fx operationsprocedurer, men undlade at inkludere det aktive element. I dag bruges behandling med såkaldt *neurostimulation* på en række symptomer og sygdomme. Neurostimulation er et forsøg på at påvirke neurale funktioner med elektriske impulser. Det kan både være ikke-invasive (udenpå huden) eller invasive (indopereret) typer af stimulation.

REFERENCER

Benedetti F, Frisaldi E, Shaibani A. *Thirty Years of Neuroscientific Investigation of Placebo and Nocebo: The Interesting, the Good, and the Bad*. Annu Rev Pharmacol Toxicol. 2022 Jan 6;62:323-340.

Bingel U, Wanigasekera V, Wiech K, Ni Mhuircheartaigh R, Lee MC, Ploner M, Tracey I. *The effect of treatment expectation on drug efficacy: imaging the analgesic benefit of the opioid remifentanyl*. Sci Transl Med. 2011 Feb 16;3(70):70ra14.

Carlino E, Piedimonte A, Romagnolo A, Guerra G, Frisaldi E, Vighetti S, Lopiano L, Benedetti F. *Verbal communication about drug dosage balances drug reduction in Parkinson's disease: Behavioral and electrophysiological evidences*. Parkinsonism Relat Disord. 2019 Aug;65:184-189.

Kaptchuk TJ, Goldman P, Stone DA, Stason WB. *Do medical devices have enhanced placebo effects?* J Clin Epidemiol. 2000 Aug;53(8):786-92.

Kjær SW, Rice ASC, Wartolowska K, Vase L. *Neuromodulation: more than a placebo effect?* Pain. 2020 Mar;161(3):491-495.

Lempka SF, Patil PG. *Innovations in spinal cord stimulation for pain*.

Curr Opin Biomed Eng. 2018 Dec;8:51-60.

Lunde SJ, Rosenkjær S, Matthiesen ST, Kirsch I, Vase L. *Conclusions Regarding the Role of Expectations in Placebo Analgesia Studies May Depend on How We Investigate It: A Meta-Analysis, Systematic Review, and Proposal for Methodological Discussions*. Psychosom Med. 2024 Sep 1;86(7):591-602.

Rosenkjær S, Hvingelby VS, Johnsen EL, Møller M, Carlino E, Jensen TS, Vase L. *Effects of deep brain stimulation and verbal suggestions on pain in Parkinson's disease*. Scand J Pain. 2024 Mar 14;24(1).

Roy HA, Green AL, Aziz TZ. *State of the Art: Novel Applications for Deep Brain Stimulation*. Neuromodulation. 2018 Feb;21(2):126-134.

Trods brugen af neurostimulation i behandling, mangler vi viden om den specifikke effekt, fordi placebokontrol ikke som standard bruges i vurderingen af behandlingens effekt.

Med et review-studie undersøgte vi de tilgængelige studier, der har testet effekten af rygmarsstimulation mod smerte. Rygmarsstimulation er neurostimulation, der indopereres og typisk benyttes i behandling af kroniske smerter. Tidligere har man anset det for umuligt at teste rygmarsstimulation mod placebo, fordi patienterne kunne mærke stimulationen. Med udviklingen af stimulationsapparaterne mærker patienterne ikke længere deres stimulation. Det betyder, at det er muligt og hensigtsmæssigt at undersøge effekten udover placebo. Vi fandt, at studierne generelt var små studier, og kun få studier inkluderede placebokontrol i deres afprøvning. De få studier, der inkluderede placebokontrol, viste ikke noget entydigt billede af, om rygmarsstimulation gav bedre effekt end placebo. I undersøgelsen af rygmarsstimulation er det problematisk at undlade at undersøge placebo-effekter. Hvis vi ikke ved, hvor stor den specifikke effekt af behandlingen er, og hvor meget der er placebo, risikerer man at lade patienter gennemgå behandling, der potentielt har en lille eller ingen reel effekt, mens de stadig har risiko for bivirkninger.

For at kende behandlingseffekten må vi undersøge placeboeffekten

Samlet set viser min afhandling, at placeboeffekter ikke kun er relevante i placebo-armen i randomiserede medicinske forsøg. Alternative undersøgelsesdesigns giver mulighed for at vurdere placeboeffekter, også i behandling med neurostimulation. Afhandlingen viser, at netop smertelindrende effekter af neurostimulation er et område, hvor placebokontrollerede forsøg er få og mangelfulde, selvom ph.d.-projektet viser, at der er mulighed og behov for at inkludere placebokontrol. Det psykosociale aspekt af en behandling – oplevelsen af behandling – er en vigtig brik, når vi vurderer effekten, og ikke mindst centralt for patienterne, der gennemgår behandlingen.

Ph.d.-projektet blev finansieret af et ph.d.-stipendium fra Aarhus BSS Graduate School og støttet af Parkinsonforeningen, Augustinus Fonden og Danmodis. Projektet blev gennemført i forskningsgruppen PN-lab på Psykologisk Institut, Aarhus Universitet. Jeg vil gerne sige tak til alle patienterne, der deltog, og til Neurologisk Afdeling og Smerteklinikken på Aarhus Universitetshospital for deres samarbejde. Jeg vil gerne sige stor tak til min hovedvejleder Lene Vase og til Erik Lisbjerg Johnsen, Troels Staehelin Jensen, Elisa Carlino og Mette Møller, samt alle mine medforfattere for deres bidrag.

Klientens følelsesmæssige tilknytning til psykologen og en overensstemmelse mellem psykologens metoder og klientens præferencer med hensyn til tilgangen i terapien — det er blandt de faktorer, der betyder noget for et godt udbytte. Det viser et favnende forskningsprojekt om psykoterapi, som professor Stig Poulsen og hans kolleger er ved at færdiggøre.

Tangoen i det terapeutiske rum

AF REGNER HANSEN, journalist

ILLUSTRATIONER: SIGNE WOHLFEIL

Hvad gør psykoterapi til god terapi? Det er grundspørgsmålet, der driver Stig Poulsen, professor på Institut for Psykologi på Københavns Universitet, i hans forskning.

Han erklærer, at han finder det vigtigt for klienter og samfund med solide undersøgelser af effekten af standardiserede former for terapi. Og her viser meget forskning, konstaterer han, at forskellen mellem metoderne er begrænset med hensyn til udbytte – i hvert fald hvad angår behandlingen af let til moderat depression.

Hvilket fører frem til et hovedelement i CROP-projektet, som formelt sluttede med udgangen af 2024, men han og hans forskergruppe fortsætter med at analysere data fra projektet i de kommende år.

– Ud over studier af den overordnede effekt af standardiserede terapiformer er det vigtigt at studere mere indgående, hvad det, der sker i det terapeutiske rum mellem psykolog og klient, betyder for effekten. Hvordan egenskaber hos psykologen, karakteristika hos klienten og samspillet mellem dem driver terapien – eller får terapien til at køre på afveje, siger Stig Poulsen.

P taler med Stig Poulsen og postdoc Celia Faye Jacobsen på hans kontor på instituttet. CROP har desuden deltagelse af lektor emerita Susanne Lunn og postdoc Libby Igra.

Klientens følelsesmæssige tilknytning

Stig Poulsen og hans forskerkolleger har været særlig optaget af betydningen af klientens følelsesmæssige tilknytning til psykologen i løbet af terapien, og hvordan denne tilknytning eventuelt indvirker på klientens udbytte.

Begrebet tilknytning, som er hentet fra udviklingspsykologi, kan i en terapissammenhæng sidestilles med det emotionelle bånd, som klienten og psykologen udvikler i terapien – hvorvidt de har sympati for hinanden, har gensidig respekt og føler sig trygge i relationen.

Det emotionelle bånd er et af tre elementer i den terapeutiske alliance. De to andre elementer handler om det mere tekniske samarbejde, nemlig om hvorvidt der er enighed om arbejdsformen i terapien og målet med terapien.

Stig Poulsen og kollegerne har set nærmere på, om klientens udbytte øges, hvis psykologen undervejs tilpasser terapien til klientens specifikke tilknytningsmønster. Samt hvad brud på den terapeutiske alliance betyder for det videre forløb.

– Helt konkret målte vi fænomener i den terapeutiske proces mange gange i løbet af terapien, og vi målte også psykologens interventioner mange gange

i forløbet. Altså: Hvis psykologen gør sådan, hvordan påvirker det så alliancen? Det er jo en dynamisk relation, siger Stig Poulsen.

Han tilføjer, at selv om der findes masser af studier, der undersøger alliancen, så er der relativt få, der måler alliancen og andre fænomener hele vejen gennem terapiforløbet, og som dermed kan beskrive de udviklingsprocesser, der finder sted under vejs i terapien.

Mange deltagere og vifte af spørgsmål

Ambitionen med CROP-projektet har været at skabe et stort datasæt, og der er indsamlet data fra næsten 700 klienter og over 80 praktiserende psykologer. Forskerne har brugt anerkendte spørgeskemaer før, efter og adskillige gange undervejs i terapien.

Viften af spørgsmål er bred: Psykologerne er bl.a. blevet spurgt til deres uddannelse og terapeutiske metode. Klienterne er bl.a. blevet spurgt til deres psykiske symptomer, personlighed og præferencer i behandlingen, hvortil kommer socio-demografiske oplysninger. Både psykologer og klienter er blevet spurgt til tilknytningsmønster, selvopfattelse og håndtering af interpersonelle problemer.

Disse spørgsmål har været ledsaget af nye skemaer i forløbet, der bl.a. vedrører den terapeutiske alliance.

Forskerne har analyseret svarene i avancerede statistiske modeller, som gjorde det muligt at isolere effekten af forskellige fænomener i terapirummet – én variabel ad gangen.

– Vi kommer meget længere ind i maskinrummet. Hvis fx klienten oplever en stærk alliance med psykologen i en tidlig session, vil klienten – alt andet lige – opleve et større fald i symptomer i den efterfølgende uge, siger Stig Poulsen.

Match mellem præferencer øger effekt

CROP-projektet har desuden vist, at cirka to tredjedele af klienterne har et symptomniveau inden for normalområdet efter terapien, og at der ikke kan ses en forskel i effekten mellem forskellige metoder (se også den faglige artikel om symptomændring andetsteds i dette nummer).

Celia Faye Jacobsen lavede en ph.d.-afhandling som led i CROP-projektet. Hun sammenfatter her de resultater af forskningen, der vedrører relationen mellem klient og psykolog:

– Jo mere der er et match mellem præferencerne, altså mellem hvad psykolog og klient tænker vil være hjælpsomt i terapien, desto bedre bliver den terapeutiske alliance og effekten. Og alliancen styrkes gennem forløbet. Det gælder, uanset om der

er tale om introspektive eller handlingsorienterede aktiviteter, siger Celia Faye Jacobsen.

– Desuden har de klienter, der udvikler en lidt mere tryk tilknytning til psykologen, færre interpersonelle problemer ved afslutningen af terapien, siger hun.

Mens dette resultat bekræfter, hvad der var forventet, tyder forskningen lidt overraskende på, at der generelt er forskel på, hvad henholdsvis psykologer og klienter finder gavnligt i terapien. De fleste af psykologerne har – i hvert fald ved terapiens start – en idé om, at en primær opgave i terapien er, at de skal hjælpe klienten til at åbne sig om svære følelser. Klienterne ønsker langt overvejende, at der skal være problemløsende interventioner i terapien.

– Det er muligt, at psykolog og klient sammen har fundet frem til nye forståelser om fremgangsmåden i løbet af terapien, og dette har vi ikke kunnet undersøge. Men vi kan se, at så længe deres forståelser matcher, er det godt for udbyttet af terapien, siger Celia Faye Jacobsen.

Psykologens tilpasningsevne en hård nød

Forskerne havde også et ønske om at undersøge, hvordan det indvirker på udbyttet af terapien, hvis psykologen er i stand til at tilpasse terapien til klientens tilknytningsmønster.

Der er to prototyper på klienter: Den ene har en ængstelig tilknytning og er meget følelsesmæssigt afhængig af psykologen. Den anden har en undvigende tilknytning og er følelsesmæssigt distanceret.

En måde at tilpasse terapien til klienten kan være, at psykologen gradvist bliver en smule mere tilbageholdende i forhold til den følelsesmæssigt afhængige klient for at stimulere klienten til at få mere tillid til egne vurderinger og udvise mere selvstændighed. Omvendt kan psykologen med den følelsesmæssigt distancerede klient gradvist invitere til, at klienten sætter ord på mere emotionelt sårbare emner.

Men Celia Faye Jacobsen fortæller, at det viste sig at være yderst komplekst at skulle efterprøve tilpasningen og effekten af den, fordi det er en sekvens af forskellige processer. Måske ville interviews med psykologerne have bidraget til indsigt.

– Men det, vi fandt, var, at klienterne i CROP scorer højere på at være følelsesmæssigt undgående, end hvad man normalt ser, men at de interessant nok samtidig har et ret højt niveau af tilknytning til psykologerne. Og hvis de samme måske mere distancerede klienter bliver mere emotionelt åbne i forløbet, så påvirker det udfaldet positivt. Til gengæld lader det ikke til, at det at udvikle mere selvstændighed er relateret til udfaldet af terapien, siger Celia Faye Jacobsen.

Parternes håndtering af brud på alliancen

Det sker, at der under et terapiforløb opstår et brud mellem psykologen og klienten. Disse situationer blandt deltagerne undersøgte forskerne også. I mange tilfælde lykkes det at genetablere den terapeutiske alliance. Og her fremgår det af data, at især de klienter, der har flere interpersonelle vanskeligheder, drager fordel af en heling, hvor parterne formår at bringe forholdet tilbage på sporet.

For Stig Poulsen giver dette resultat masser af mening:

– Hvis en person i forskellige sammenhænge oplever, at det går galt for vedkommende i relationerne med andre mennesker, og nu sker det igen her med psykologen, så kan det være en rigtig god erfaring, hvis det lykkes for psykologen og klienten at genetablere relationen. Det kan måske ligefrem give klienten en større tiltro til, at det også er muligt at komme videre i konflikter i livet uden for terapien, siger han.

Stig Poulsen finder det også logisk, når undersøgelsen viser, at klienten vurderer den terapeutiske alliance som dårligere efter et alliancebrud, hvis psykologen enten har meget højt eller meget lavt niveau af selvtvivl om sine professionelle kompetencer.

– Det er Guldlok-princippet. Det skal være lige tilpas, siger Stig Poulsen om den professionelle selvtvivl, som – på det rette niveau – kan forstås som en iboende faglig nysgerrighed hos psykologen.

Celia Faye Jacobsen tilføjer, at det er tydeligt, at selv blandt de mest erfarne psykologer er selvtvivl brugbart i den terapeutiske proces.

Træning i terapeutisk praksis efterlyses

Blandt psykologer i Danmark er der ifølge Stig Poulsen en klar erkendelse af, at det er vigtigt for udbyttet af terapien, at der er en god terapeutisk alliance mellem psykolog og klient.

– Uanset eventuelle faglige uenigheder mellem fx kognitive adfærdsterapeuter og psykodynamiske terapeuter finder alle det afgørende også at have

forståelse for de relationelle processer. Alle erkender, at det ikke er tilstrækkeligt blot at følge en manual for en metode, siger Stig Poulsen.

Både Stig Poulsen og Celia Faye Jacobsen ser gerne, at der kommer mere praksisorienteret uddannelse på psykologuddannelsen.

– Det kunne være godt mere træning i generelle faktorer i terapien, der går på tværs af de psykologiske retninger, siger Celia Faye Jacobsen.

– I Storbritannien og Norge har man særlige klinisk psykologiske uddannelser, hvor man bl.a. får træning i psykoterapi. Det kan vi drømme om herhjemme, siger Stig Poulsen. Han foreslår, at spørgsmålet tages op i forbindelse med udformningen af den nye psykologiske basisuddannelse.

Nye lodtrækningsforsøg

Mens de arbejder videre med data fra CROP-projektet, indleder Stig Poulsen og Celia Faye Jacobsen et nyt projekt, EPIC, der på andre måder undersøger både effekt af terapien og aspekter i den terapeutiske alliance.

Der bliver et lodtrækningsforsøg, hvor klienters udbytte af deres terapiforløb sammenholdes med en kontrolgruppe, som består af personer på en venteliste til behandling.

Desuden zoomer forskerne bl.a. ind på emotionsregulering hos klienten – det vil sige håndteringen af svære følelser. De går også tættere på aspektet om den professionelle selvtvivl.

Stig Poulsen konkluderer, at der er behov for flere studier, der går tættere på aspektet om den professionelle selvtvivl.

– Mange forløb kører rigtig fint, så dem er der ingen grund til at pille ved. Men vi vil gerne blive bedre til at hjælpe psykologen til løbende at indtage en reflekterende position i forhold til det, der foregår i terapien, så psykologen kan kurskorrigere terapien og derved undgå, at det går galt. Det kan være en guide til psykologens selvrefleksion som et rutinemæssigt redskab. Det handler jo om at udvikle psykologens professionelle kompetencer og bidrage til en bedre effekt, siger Stig Poulsen.

Psykologbehandling i privat praksis i Danmark: Forløb og resultater*

Symptomreduktionen efter psykologbehandling i privat praksis er på linje med internationale studier.

AF STIG POULSEN, professor, LIBBY IGRA, postdoc, SUSANNE LUNN, lektor emerita, LINE RETTIG LAURITZEN, cand.psych. og CELIA FAYE JACOBSEN, postdoc

CROP-projektet (the Common factors, Responsiveness and Outcome of Psychotherapy¹) er et naturalistisk observationsstudie, der siden 2019 har indsamlet spørgeskemadata fra privatpraktiserende psykologer og deres klienter, før, under og efter behandlingsforløb. Der indgår både forløb gennemført under tilskudsordningen og fuldt selvbetalte forløb.

I undersøgelsen gav psykologerne bl.a. oplysninger om deres uddannelse og psykoterapeutiske tilgang. Fra klienterne blev der før starten af behandlingen indsamlet data vedrørende bl.a. psykiske symptomer og personlighedskarakteristika. Under terapiforløbet udfyldte psykologer og klienter korte spørgeskemaer i forskellige runder, fx om den terapeutiske relation efter hver terapitime og om psykologens terapeutiske teknikker efter hver tredje session. Desuden udfyldte klienterne hver uge et kort skema om deres symptomer på angst og depression. Efter terapiens afslutning og tre måneder senere blev der indsamlet data om klienternes udbytte af terapien**.

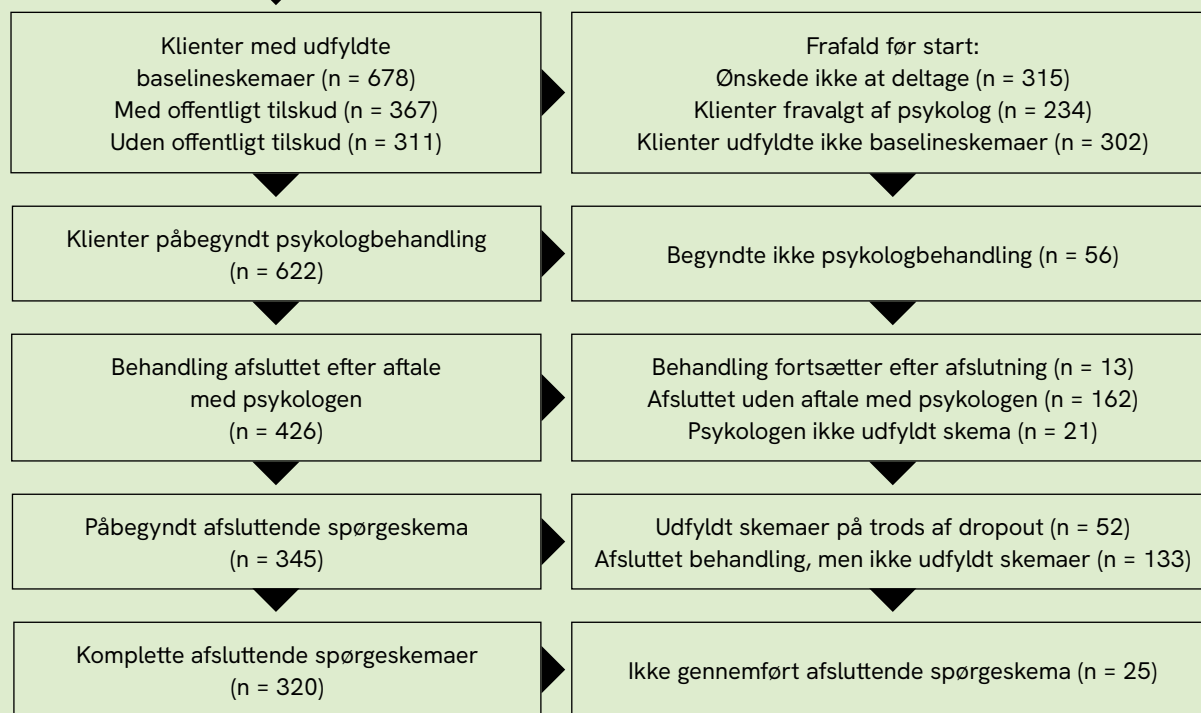
Denne artikel har til formål at beskrive klient- og psykologsamplet, herunder karakteristika ved behandlingsforløbene, samt at undersøge ændringer i symptomer fra behandlingsstart til afslutningen af behandlingen.

* CROP-projektet er finansieret af TrykFonden, Praksissektorens forskningsråd - Region Hovedstaden, Helsefonden og Dansk Psykolog Forening.

** Uddybende oplysninger om projektets design, herunder oplysninger om de anvendte spørgeskemaer, kan findes i projektets forskningsprotokol

FIGUR 1

KLIENTER SCREENET TIL CROP (N = 1.529)

TABEL 1: KLIENTERS BAGGRUNDSDATA

Baggrundsvariabel	Klienter (n = 678)
	M (SD) or n (%)
Klient under den offentlige tilskudsordning:	
Ja	367 (54.1%)
Nej	311 (45.9%)
Alder	42.85 (14.03)
Køn:	
Kvinde	479 (70.6%)
Mand	195 (28.8%)
Andet	4 (0.6%)

Resultater

KLIENTER

Figur 1 viser antallet af klienter, der har gennemført de forskellige faser i CROP-projektet. Som det fremgår, har 678 klienter udfyldt spørgeskemaerne før behandlingsstart, mens 345 klienter har påbegyndt udfyldelsen af spørgeskemaerne ved afslutningen af terapien.

Tabel 1 præsenterer de basale baggrundsoplysninger for klienterne, der har udfyldt de indledende spørgeskemaer. Som tabellen viser, var klienternes gennemsnitsalder omkring 42 år, og der var en klar overvægt af kvinder. Blandt de 54,1 % af klienterne, der blev behandlet af ydernummerpsykologer, var omkring to tredjedele henvist med angst, OCD eller depression, mens resten af klienterne fordelte sig mellem henvisningsårsag 1-9, der primært dækker reaktioner på traumatiske begivenheder (se tabel 2).

TABEL 2: HENVISNINGSÅRSAGER FOR KLIENTER BEHANDLET UNDER TILSKUDSORDNINGEN

Henvisningsårsag	N (%)
Let til moderat angst eller OCD	105 (28.7%)
Let til moderat depression	137 (37.4%)
Personer, der inden det fyldte 18. år har været udsat for incest eller andre seksuelle overgreb.	4 (1.1%)
Kvinder, der, som følge af misdannelser eller lignende ved barnet, får foretaget provokeret abort efter 12. graviditetsuge.	2 (0.5%)
Personer, der har forsøgt selvmord	1 (0.3%)
Pårørende ved dødsfald.	26 (7.1%)
Pårørende til personer ramt af en alvorligt invaliderende sygdom.	22 (6.0%)
Personer ramt af alvorligt invaliderende sygdom.	27 (7.4%)
Pårørende til alvorligt psykisk syge personer	23 (6.0%)
Trafik- og ulykkesofre	4 (1.1%)
Røveri-, volds- og voldtægts ofre	16 (4.4%)

TABEL 3: PSYKOLOGERNES BAGGRUNDSDATA

Baggrundsvariabel	Psylogoger (n = 84) % (n) eller M	
ALDER:		
20-30 år	1,3%	1
30-40 år	6,7%	5
40-50 år	30,7%	23
50-60 år	38,7%	29
60-70 år	20,0%	15
70+ år	2,7%	2
KØN:		
Kvinde	70,2%	59
Mand	28,6%	24
Andet	1,2%	1
UDDANNELSE:		
Cand.psych.	83,3%	70
Cand. pæd. psych.	6,0%	5
Mangler	10,7%	9
PRAKTISERENDE MED YDERNUMMER:		
Ja	65,5%	55
Nej	34,5%	29
Hvor længe er det siden du først begyndte at praktisere psykoterapi?	17,45 år	
Hvor længe har du været færdiguddannet?	19,25 år	

PSYKOLOGER

I alt deltog 84 psykologer i CROP (se tabel 3). Hovedparten var mellem 50 og 60 år, kvinder og havde ydernummer. De havde i gennemsnit arbejdet med psykoterapi i 17,5 år.

BEHANDLINGSFORLØBENE

Varigheden af terapiforløbene varierede mellem 1 og 236 uger med en median på 27 ugers terapi, mens antallet af sessioner varierede mellem 1 og 91 sessioner med en median på 6 sessioner.

Psykoologerne kombinerede i 44,3 % af forløbene flere terapeutiske tilgange. Havde psykologen kun anvendt én metode, var fordelingen for de mest anvendte metoder: psykodynamisk terapi (25,7 %), humanistisk/eksistentiel terapi (13,3 %) og kognitiv adfærdsterapi (6,3 %). Se tabel 4 på næste side for detaljer om alle de anvendte terapiformer.

TABEL 4: TERAPEUTISK RETNING PER FORLØB

Terapeutisk retning	n	%
Integrativ/eklektisk	274	44.3%
Psykodynamisk	159	25.7%
Humanistisk/eksistentiel	82	13.3%
Kognitiv adfærdsterapi	39	6.3%
3. bølge KAT	15	2.4%
Krop og/eller traumefokuseret	10	1.6%
Systemisk/narrativ	8	1.3%
Andet	31	5.0%

DROPOUT

162 klienter (27,0 %) afsluttede forløbet uden aftale med psykologen, mens 439 forløb (73 %) enten var afsluttet efter aftale med psykologen eller stadig i gang, da projektet afsluttedes (se Figur 1 s. 22).

Symptomændring

Klienternes gennemsnitlige symptomniveau (målt på Brief Symptom Inventory²) ændrede sig fra en score på 1,23 før terapiens start til 0,68 ved afslutningen af terapien ($n = 340$). Dette svarer til en præ-post effektstørrelse (Cohen's d) på 0,91. 4,4 % af klienterne oplevede en symptomforværring fra præ til post (ud fra Jacobson og Truax' principper for klinisk signifikant symptomændring)³, mens symptomændringen for 16,2 % måtte betegnes som uændret, da den lå inden for det statistiske usikkerhedsinterval. 14,4 % af klienterne oplevede en statistisk pålidelig forbedring fra præ til post, men lå fortsat inden for det kliniske område. 21,5 % lå inden for normalområdet, men havde ikke opnået en statistisk pålidelig forandring, for manges vedkommende fordi de allerede lå inden for normalområdet ved behandlingsstart. De resterende 43,5 % af klienterne oplevede et statistisk pålideligt symptomfald, der gjorde, at de lå inden for normalområdet ved terapiens afslutning. Med

andre ord var næsten to tredjedele af klienterne (65 %) inden for normalområdet efter psykologbehandlingen. Hvis man kun ser på klienterne, der har været i behandling under tilskudsordningen, var tallene stort set identiske, med en præ-post effektstørrelse på $d=0,86$ og 65,4% inden for normalområdet efter behandling.

Der var ikke forskel på symptomniveauet før terapi mellem de klienter, der udfyldte spørgeskemaerne både før og efter terapiens start, og dem, der kun udfyldte skemaerne ved starten. Til gengæld var symptomniveauet før behandlingsstart for de klienter, der droppede ud af behandlingen, signifikant højere end for dem, der gennemførte terapien ($p < 0,01$).

Vi fandt ingen signifikante forskelle i symptomændringen mellem de anvendte terapeutiske tilgange ($F = 0,51$; $p = 0,82$).

Diskussion

Umiddelbart svarer CROP-projektets resultater i vid udstrækning til dem, der findes i internationale undersøgelser. To oversigtsartikler viser fx, at fuld remission efter behandlingen (score under et klinisk cut-off) opnås af 48 % af patienter med angst, når der ses på de klienter, der har afsluttet behandlingen⁴, og 43 % af patienter med depression⁵. En undersøgelse af et britisk interventionsprogram for samtalerapi⁶ fandt desuden, at 64 % af patienterne lå under det kliniske cut-off efter behandlingen, hvilket svarer til andelen af klienter inden for normalområdet i CROP. Endelig viser en stor meta-analyse af internationale studier af psykoterapi i forskellige offentlige sammenhænge⁷ en effektstørrelse for depressionssymptomer på $d = 0.96$ og for angstsymptomer på $d = 0.80$, hvilket ligger relativt tæt på de effektstørrelser, der er fundet i CROP.

Umiddelbart tyder CROP-projektet altså på, at klienter, der behandles af danske psykologer i privat praksis, opnår en symptomændring, der er tæt på den, man finder i tilsvarende internationale undersøgelser. Man må dog tage forbehold for, at forskellige studier bruger forskellige symptomsmål, sammenligningen af klientgrupper er forskellig, og behandlingerne er forskellige, både mht. antal sessioner, terapeutiske metoder og terapeuternes erfaring og uddannelsesniveau. Endvidere findes der typisk højere effektstørrelser for studier, der som vores kun inddrager de klienter, der har gennemført undersøgelsen, i deres analyser,⁸ end for studier, der søger at estimere effekten ud fra alle tilgængelige data.

Da vi ikke har en ubehandlet kontrolgruppe, kan undersøgelsen ikke afgøre, om symptomfaldet er *forårsaget* af psykologbehandlingen. Man må forvente, at der også sker en vis bedring hos personer med en lignende symptombelastning, der ikke går i psykologbehandling, og undersøgelsen giver ikke sikker viden om, hvorvidt der er signifikant større bedring hos dem, der modtager terapi. Endvidere er der tydeligvis brug for yderligere optimering af den psykotераpeutiske behandling i og med, at en tredjedel af klienterne fortsat ligger over den kliniske tærskel for symptomer.

I denne forbindelse er et interessant fund fra studiet, at terapiforløbene ofte var ret lavintensive. Almindeligvis var sessionerne hyppigere i starten af forløbet, ofte med 1-2 uger mellem hver session, mens der kunne være flere måneder mellem de sidste sessioner. På denne måde var forløbene meget forskellige fra de typiske manualbaserede forløb for korttidspsykoterapi, der oftest vil anbefale 12-16 sessioner, typisk med ugentlige intervaller. Antallet af sessioner lå også lavere end det, man finder i en meta-analyse af internationale naturalistiske studier af psykoterapi, hvor medianen var 137. Det vides ikke, om klienternes symptomændring ville have været større, hvis antallet af sessioner og intensiteten af forløbene havde været højere, men det er vigtigt at være opmærksom på dette spørgsmål i tilrettelæggelsen af psykotераpeutiske forløb, ikke mindst under tilskudsordningen.

Også hvad angår den terapeutiske tilgang, tyder fundene fra CROP på, at psykologerne kun i mindre grad anvender standardiserede metoder. Der anvendtes en bred vifte af tilgange, og der sås en høj grad af integration af metoder fra forskellige terapeutiske retninger. Vores undersøgelse tyder ikke umiddelbart på, at der er en forskel i symptomændringen mellem de forskellige anvendte psykotераpeutiske tilgange. Det er dog et relevant spørgsmål, om en højere grad af stringens i den anvendte behandling ville bidrage til et højere udbytte hos klienterne, eller om en standardisering tværtimod ville vanskeliggøre en løbende tilpasning af behandlingen til klientens specifikke behov.

REFERENCER

- 1 Lauritzen, L. R., Jacobsen, C. F., Nielsen, J., Lunn, S., Mathiesen, B. B., Falkenström, F., & Poulsen, S. (2023). Common factors, Responsiveness and Outcome in Psychotherapy (CROP): Study protocol for a naturalistic prospective cohort study of psychotherapy in Denmark. *BMJ Open*, 13, e072277. doi: 10.1136/bmjopen-2023-072277
- 2 Derogatis, L. R. & Fitzpatrick, M. (2004) The SCL-90-R, the Brief Symptom Inventory (BSI) and the BSI-18. In Maruish, M. E. (Ed.), *The use of psychological testing for treatment planning and outcomes assessment (3rd ed.): Volume 3: Instruments for Adults* (pp. 1-42). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- 3 Jacobson, N. S. & Truax, P. (1991), Clinical significance: a statistical approach to defining meaningful change in psychotherapy research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(1), 12-19. doi: 10.1037//0022-006x.59.1.12.
- 4 Springer, K. S., Levy, H. C., & Tolin, D. F. (2018). Remission in CBT for adult anxiety disorders: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 61, 1-8. doi: 10.1016/j.cpr.2018.03.002
- 5 Cuijpers, P., Karyotaki, E., Weitz, E., Andersson, G., Hollon, S. D., & van Straten, A. (2014). The effects of psychotherapies for major depression in adults on remission, recovery and improvement: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 159, 118-26. doi: 10.1016/j.jad.2014.02.026
- 6 Barkham, M., Margison, F., Leach, C., Luccock, M., Mellor-Clark, J., Evans, C., Benson, L., Connell, J., Audin, K., & McGrath, G. (2001). Service profiling and outcomes benchmarking using the CORE-OM: toward practice-based evidence in the psychological therapies. *Clinical Outcomes in Routine Evaluation-Outcome Measures. Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69(2), 184-96. doi: 10.1037//0022-006x.69.2.184
- 7 Gaskell, C., Simmonds-Buckley, M., Kellett, S., Stockton, C., Somerville, E., Rogerson, E., & Delgadillo, J. (2023). The Effectiveness of Psychological Interventions Delivered in Routine Practice: Systematic Review and Meta-analysis. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 50(1), 43-57. doi: 10.1007/s10488-022-01225-y.
- 8 Wakefield, S., Kellett, S., Simmonds-Buckley, M., Stockton, D., Bradbury, A., & Delgadillo, J. (2021). Improving Access to Psychological Therapies (IAPT) in the United Kingdom: A systematic review and meta-analysis of 10-years of practice-based evidence. *British Journal of Clinical Psychology*, 60(1), 1-37. doi: 10.1111/bjc.12259

Pyha, det er hårdt at være forælder

Handler om forældres travlhed og følelse af mestring. Bogen vil italesætte det svære og skamfulde og komme med værktøjer til, hvordan vi kan skabe flere ressourcer, så vi kan blive mere robuste forældre. Så vi kan sænke vores stress, møde os selv omsorgsfuldt og lære egne styrker at kende.

*Line Fihl,
Forlaget Mellemgaard*

Kort & godt om metakognitiv terapi

Bogen beskriver, hvad metoden går ud på, hvad der sker i behandlingen, og hvorfor metoden virker på de fleste mennesker og de fleste psykiske lidelser.

*Pia Callesen,
Dansk Psykologisk Forlag*

Arbejdslivets dilemmaer

Arbejdet som livsarena er dilemmafyldt. Og ingen af os slipper for at forholde os til arbejdet som livsopgave og et eksistentielt grundvilkår. I dette første bind af en ny bogserie om det moderne

arbejdsliv diskuterer forfatterkollektivet ti dilemmafyldte temaer om emnet.

*Svend Brinkmann,
Lene Tanggaard og Joel Haviv,
Dansk Psykologisk Forlag*

Den højt begavede elev

Tilbyder konkrete strategier og værktøjer til lærere, så de kan identificere, differentiere og støtte elever med høj begavelse og samtidig have fokus på gode fællesskaber og klassen som helhed.

Dea Franck, Akademisk Forlag

Livet det er livet værd — Samtaler om at være senior

I bogen tager mor og søn, psykolog Anne Knudsen og læge og sociolog Søren Valgreen Knudsen, fat på de store spørgsmål, der følger med alderen: Hvordan skaber man en meningsfuld og værdig tilværelse som senior? Og hvordan taler vi med vores nærmeste om livets sidste kapitler – før det er for sent?

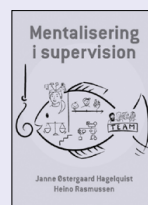
*Anne Knudsen og Søren
Valgreen Knudsen, Kristeligt
Dagblads Forlag*

Skift gear

Adresserer manges udfordring med at have et højt arbejdstempo og forventningen om at skulle præstere mere. Bogen præsenterer en ledelsesmodel til at komme op i gear og ned i arbejdstempo - både for virksomheder og mennesker.

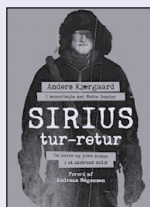
*Henrik Kongsbak og David
Hansen, Forlaget Index*

Mentalisering i supervision

En praktisk guide til at forstå og varetage supervisorrollen. Forfatterne har tidligere skrevet bøger om mentalisering inden for forskellige fagområder og har erfaret, at supervisor (også) har brug for støtte til at bruge mentalisering i supervisorsarbejdet.

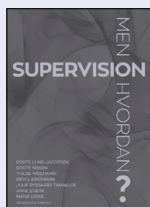
*Janne Østergaard Hagelquist
og Heino Rasmussen,
Akademisk Forlag*

Sirius tur-retur

Et sjældent indblik i specialenheden SIRIUS. Vi hører om psykologien før, under og efter. Om udvælgelsen, om psykologisk profilering og om den hårde fysiske og mentale forberedelse.

Anders Kjærsgaard i samarbejde med Mette Bender; Gyldendal

Supervision — men hvordan?

Klæder supervisorer på til at håndtere og navigere i supervisionens kompleksitet. Den er praksisrettet og giver et bredt repertoire af greb til supervisionspraksis – og hviler samtidig på et solidt teoretisk fundament inden for det narrative og systemiske felt.

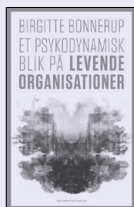
Thilde Westmark m.fl., Akademisk Forlag

Narcissisme

Bogen handler bl.a. om, hvordan man i det terapeutiske rum kan komme bag facaden på mennesker med narcissistiske forstyrrelser – en facade, der hos nogle kan være larmende grandios, men hos andre har en langt mere sårbar karakter.

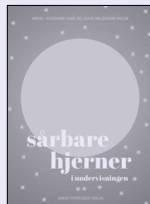
Carsten René Jørgensen, Hans Reitzels Forlag

Et psykodynamisk blik på levende organisationer

Om organisationers mangfoldige og sammensatte psykologiske liv. Bogens grundlæggende spørgsmål er: Når vi ofte ved, hvad der er godt at gøre, hvorfor gør vi det så ikke? Og når vi ofte gør det, der er godt at gøre, hvorfor virker det så ikke helt efter hensigten?

Birgitte Bonnerup, Akademisk Forlag

Sårbare hjerner i undervisningen

Giver anvisninger til at tilpasse undervisningen til gavn for alle hjerner – også de sårbare. Bogen indeholder konkrete eksempler og efterprøvede greb til, hvordan man kan indrette undervisningen i en hverdag med mange skift, distraktioner og ny teknologi.

Louise Meldgaard Bruun og Mikkel Hyldgaard Gade, Dansk Psykologisk Forlag

Farmor er død

Både fagpersoner såvel som forældre og pårørende kan have svært ved at tale med børn om død og sorg. Med både en illustreret historie til børn, faktasider og tekster til de voksne er bogen et solidt og omsorgsfuldt redskab til alle, der beskæftiger sig med børn, dødsfald og sorg.

Signe Gabriel, bidrag fra Axelle Armand-Wolff og Karin Balle, Forlaget Gabriel

Hvad f*ck er der galt med mig?

Bogen er ifølge forlaget et modsvar til tidens tendens til overpsykologisering af følelser, som ofte fremhæves i medierne. Forfatteren understreger, at alle følelser er naturlige og ikke udgør en trussel. Tværtimod er følelserne signaler, der viser os, hvilke tanker vi har gjort os til ét med.

Jette Gelbek, 3P Forlaget

Transmand — den lange vej

Simon Gjerløv (psykolog) har altid følt sig som en dreng eller mand, selvom han blev født med

en pigekrop. Han voksede op, var ung og blev forælder i en tid uden behandlingsmuligheder, og hvor stort set ingen vidste, at der også eksisterer transmænd. Dette er hans beretning.

Simon Gjerløv, Forlaget Mellemgaard

Gør en forskel — Trivselsfremme for alle i skolen

I bogen præsenteres to måder at arbejde med trivsel på – en direkte tilgang med målrettede indsatser til at fremme trivsel og en mere indirekte tilgang, hvor relevante trivselsinitiativer indarbejdes i skolekulturen samt den daglige undervisning og praksis som en naturlig del af måden at tænke og arbejde på.

Mette Marie Ledertoug og Nanna Paarup, Dafolo Forlag

Forældrefremmedgørelse eller samværsvægtring: Når et populært begreb skygger for faglighed

Selskab for Børnesagkyndige mener, at begrebet ”forældrefremmedgørelse” lægger op til en unuanceret og monokausal forståelse af de problemer, der kan ligge bag et barns manglende lyst til kontakt med den ene forælder. Selskabet anbefaler i stedet at anvende begrebet ”samværsvægtring”.

AF JANNI NICLASSEN, psykolog, ph.d., specialist i klinisk børne- og ungepsykologi, formand i Selskab for Børnesagkyndige, MARIE ELBINGER GRAMSTRUP, specialist og supervisor i klinisk børne- og ungepsykologi, næstformand i Selskab for Børnesagkyndige og CHRISTINE VINUM, specialist i klinisk børnepsykologi

Fagkronikken er udtryk for skribenternes egne erfaringer og holdninger.

For psykologer, der arbejder inden for det familiepsykologiske felt – hvad enten det er som børnesagkyndige i familieretterne, Familieretshuset eller som familiepsykologer i offentlig eller privat regi – støder vi ofte på forældre, der anvender begrebet ”forældrefremmedgørelse”. Det er desuden et begreb, mange af os som lægpersoner møder i vores privatliv, når vi ser skilsmisseramte familier, hvor samarbejdet mellem forældrene er dårligt.

Begrebet ”forældrefremmedgørelse” betyder i lægmands opfattelse, at et barn vender sig væk fra den ene forælder som følge af negativ påvirkning eller manipulation fra den anden forælder. Det anvendes ofte i konfliktfyldte skilsmisssager som forklaring på, at barnet kan udvikle en negativ holdning, frygt eller endda had mod den ”fremmedgjorte” forælder, tilsyneladende uden en gyldig eller objektiv grund.

Vi finder imidlertid anvendelsen af begrebet ”forældrefremmedgørelse” problematisk, da begrebet bidrager til en forenklet, monokausal årsagsforklaring, hvor ansvaret alene placeres hos den ene forælder. Sådan forholder det sig imidlertid sjældent i praksis.

Et uvidenskabeligt begreb

Forældrefremmedgørelse er ikke et videnskabeligt anerkendt begreb, men anvendes primært af interesseorganisationer og lægfolk, ofte med udgangspunkt i tragiske personlige oplevelser.

Begrebet beskriver oplevelsen af at være blevet ”fremmed” over for sit barn, men det forsimples oftest årsagerne til situationen. Dette vanskeliggør muligheden for at løse de underliggende problemer og dermed hjælpe barnet.

Som børnesagkyndige psykologer må vi understrege, at der i alle højkonfliktsager, hvor forældrene har svært ved at samarbejde, og barnet har minimal eller slet ingen kontakt med den ene forælder, ofte er tale om dybereliggende relationelle problemer.

Begge forældre og deres familier bidrager typisk til at opretholde konfliktsituationen.

Kompleksiteten i konfliktsager

Det typiske billede i højkonfliktsager er, at forældrene ser helt forskelligt på problemerne og ofte holder den anden forælder ansvarlig for konflikten.

Baggrunden for konflikterne kan være voldsomme brud eller traumatiske hændelser, der har skabt utryghed og mistillid mellem forældrene. Som en konsekvens reagerer begge forældre negativt på kontakten med hinanden, hvilket også påvirker barnet. Barnet mærker forældrenes modstand og reagerer ofte ved at knytte sig tæt til den ene forælder og afvise den anden. Over tid kan dette udvikle sig til en situation, hvor barnet helt afviser samvær med den ene forælder.

Det er veldokumenteret, at et højt konfliktniveau mellem forældre har en negativ effekt på børns trivsel og udvikling. Derudover kan tabet af kontakt til en forælder have alvorlige konsekvenser for både barnet og forælderen.

Samværsvægning som alternativt begreb

Som alternativ til begrebet ”forældrefremmedgørelse” anbefaler vi i stedet, at man anvender begrebet ”samværsvægning”.

Samværsvægning dækker over en situation, hvor et barn modsætter sig eller afviser samvær med den ene forælder efter en skilsmisse eller separation. I begrebet samværsvægning forstås, at der kan være mange årsager og varierende grader af intensitet, når barnet modsætter sig samvær. Begrebet er dermed mere nuanceret og tillader en bredere forståelse af de faktorer, der kan være på spil.

Hvor man med begrebet ”forældrefremmedgørelse” forstår problemet monokausalt, lægges der op til, at man med ”samværsvægning” forsøger at forstå det komplekse samspil multikausal, altså mellem de mange årsager der typisk er til kontaktbruddet mellem et barn og en forælder.

Med udgangspunkt i et fagligt notat udarbejdet af psykolog Jartrud Frafjord for Barne-, ungdoms- og familieetaten i Norge kan vi opridsede nogle af de mulige årsager til samværsvægning. Blandt mulige årsager, der har med forældrene at gøre, kan bl.a. nævnes:

- **Barnet beskytter den forælder**, det er synd for og indtager en moralsk, straffende holdning til den forælder, som barnet mener er skyld i, at familien er gået i opløsning. I forsøg på at undgå at vise positive følelser for denne forælder kan barnet reagere med at vende ryggen til denne forælder. Hvis barnet ikke får hjælp til at håndtere sin vrede og sorg samt reparere relationen, kan det udvikle sig til en fastlåst situation.

- **Rolleforstyrrelser**, hvor grænserne mellem den ene forælder og barnet er uklare. Barnet bliver overinvolveret af den ene forælder og ender med i praksis at varetage dennes behov. I nogle tilfælde kan barnet ligefrem komme til at overtage den fraværende forælders plads i familien.
- **Fjendtlighed mod den anden forælder**. Grundet egne stærke negative følelser eller svære oplevelser i forbindelse med at blive forladt kan den ene forælder sende et budskab til barnet om, at den anden forælder er uduelig eller skadelig at være sammen med. Forælderen kan ikke rumme, at barnet har en (positiv) relation til denne anden forælder og har dermed svært ved at adskille egne følelser fra barnets. Barnet kommer under pres og kan være nødsaget til at løse dette ved at vælge side. På den baggrund begynder barnet at idyllisere den ene forælder og dæmonisere den anden.
- **Tidligere traumer eller oplevelser**: Barnets afvisning kan skyldes, at det har oplevet noget alvorligt eller traumatisk hos den ene forælder, som barnet har behov for at beskytte sig imod. Det kan være omsorgssvigt, fysisk vold, overgreb eller psykisk vold i form af at være blevet nedgjort, afvist eller latterliggjort.

Der kan også være andre grunde til, at barnet afviser den ene forælder, nemlig faktorer der i højere grad har at gøre med barnets egen personlighed og udvikling såsom:

- **Manglende tilknytning**: Hvis der har været en meget begrænset eller ustabil kontakt mellem barnet og den ene forælder, kan det være svært for barnet at komme til at føle sig tryk. Hvis de få oplevelser, barnet tilmed har haft med denne forælder, har været overvejende negative, kan det være medvirkende til, at barnet giver udtryk for et ønske om kontaktbrud.
- **Alder og modenhed**: Ældre børn kan have stærkere præferencer og i højere grad udtrykke deres egne ønsker og behov omkring et kortere eller længerevarende samværsstop.
- **Personlighedsmæssige sårbarheder**: Psykiske sårbarheder, særlige behov og mistrivsel hos et barn kan bevirke, at der ikke er overskud til at indgå i en relation til den ene forælder. Hvis der samtidig er psykiske udfordringer hos den ene forælder, og den anden forælder har svært ved at støtte op, kan et barn i mistrivsel have vanskeligheder med at overskue samvær, hvilket også kan lede til samværsstop.

Vi understreger, at det selvsagt er forældrenes ansvar at skærme barnet for deres indbyrdes konflikter og beskytte barnet, hvor det er nødvendigt, men at det samtidig er afgørende, at vi forholder os åbent over for barnets grunde til at afvise den ene forælder. Samtidig vil det i andre tilfælde være centralt, at et barn støttes til langsomt at genetablere kontakten til den forælder, barnet for en periode har mistet kontakten til.

Faglig modstand mod lovgivning om forældre fremmedgørelse

Når vi som børnesagkyndige deltager i højkonflikt-skilsmisssager – de såkaldte § 7-sager – er det ikke ualmindeligt, at samværsforælderen beskylder bopælsforælderen for forældre fremmedgørelse.

I efteråret 2024 foreslog daværende minister Pernille Rosenkrantz-Theil, at begrebet skulle indskrives i lovgivningen. Dette skabte stor bekymring blandt os fagprofessionelle. Hvordan skulle vi i højkonflikt-skilsmisssager argumentere imod brugen af et monokausalt begreb, som netop blev skrevet ind i lovgivningen?

Selskab for Børnesagkyndige er for psykologer, der arbejder i Familie-retten, Famili-eretshuset, Ungdoms-kriminalitetsnævnet, Børn-og Ungeudvalg, i retten som børnesagkyndige, dommere samt for psykologer, der udarbejder forældrekompetence- og tilknytningsundersøgelse for landets kommuner. I Selskab for Børnesagkyndige arbejder vi hele tiden på at sikre, at vores faglige tilgang forbliver stærkt funderet i forskning og psykologfaglig viden til gavn for de familier, vi arbejder med, men også til gavn for de psykologer, der arbejder inden for dette komplekse felt.

Selskab for Børnesagkyndige skrev i samråd med Dansk Psykolog Forening et høringssvar til udkastet til lovgivningen, hvor vi argumenterede for det problematiske i at anvende begrebet "forældrefremmedgørelse". Andre organisationer som Red Barnet og Børns Vilkår afgav høringssvar med stort set identiske bekymringer.

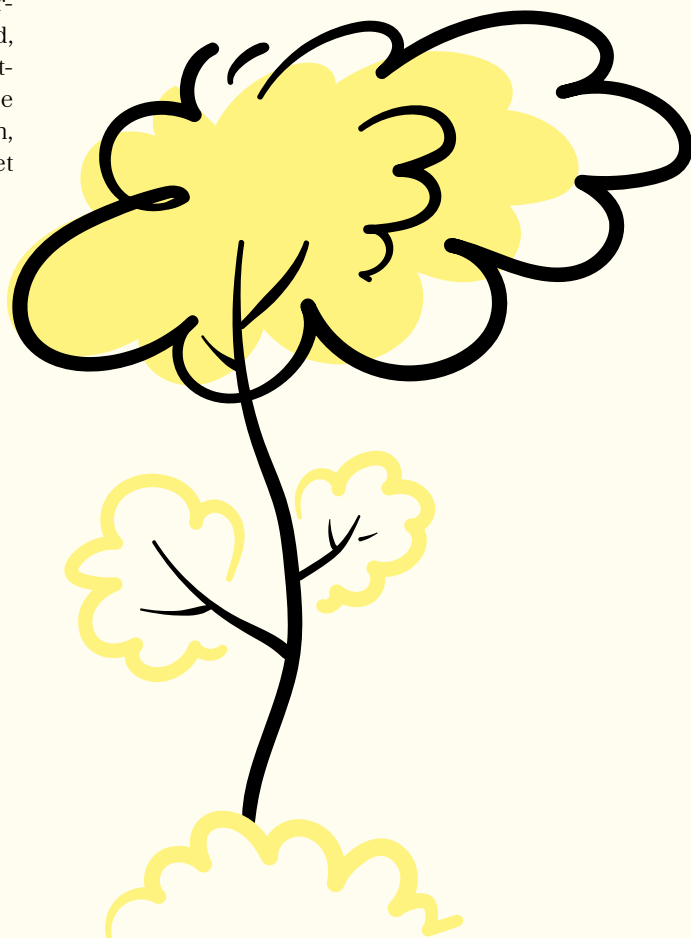
I første omgang var der på Christiansborg lydhørhed over for disse høringssvar. Desværre endte det med, at begrebet alligevel blev indført i lovteksten. Vi har som børnesagkyndige stor bekymring for den betydning, som denne politiske beslutning ender med at have for de børn, der er fanget i midten mellem forældrene i højkonflikt skilsmisssager, der ender i familieretten.

International modstand mod begrebet

At de danske politikere vælger at indføre begrebet i den danske lovtekst bekymrer i endnu højere grad, hvis man også perspektiverer til den internationale modstand, der er mod brugen af begrebet. Både FN, EU og Norge fraråder brugen af begrebet "forældrefremmedgørelse". De begrundet det med, at anvendelsen af begrebet kan forstærke konflikt-dynamikker, fremme ansvarsfraskrivelse og lede til fejltolkning af barnets signaler (United Nation, 2023; European Parliament, 2021; Familievernet Bufetat, 2020).

Der er ingen tvivl om, at et højt konfliktniveau mellem forældre uanset lovgivning skader børn og ofte har alvorlige konsekvenser for barnets (og forældrerens) trivsel og udvikling på både kort og lang sigt.

Men at skrive begrebet ind i lovgivningen skaber efter vores mening yderligere problemer for barnet. Ved at anvende begrebet forældrefremmedgørelse ignoreres de komplekse dynamikker, der er mellem forældrene og barnet. Det betyder, at forældrene i højere grad vil være frie til at læne sig op ad en monokausal forklaring til og forståelse af et barns mistrivsel efter en skilsmisse.

SPECIALE

Det vrirler med interessante specialeopgaver på psykologistudiet. Her skriver Cecilie Grimm Thomsen og Jens Christian Helmer Mørck om deres speciale med titlen "Værnes der om tidligere anbragte i overgangen til voksenlivet? En empirisk og teoretisk undersøgelse af efterværns betydning for tidligere anbragte unge i Danmark", der blev afleveret 3. juni 2024 ved Syddansk Universitet.

I Danmark flytter unge i gennemsnit hjemmefra, når de er 22 år. For tidligere anbragte unge er situationen dog en anden, da deres anbringelse som udgangspunkt ophører fra det 18. år, medmindre de får tilbudt ungestøtte. Formålet med ungestøtten er at skabe bedre forudsætninger for målgruppen ved at tilbyde støtte, der kan facilitere en bedre overgang til et selvstændigt voksenliv på lige fod med andre unge (Bengtsson et al., 2022).

Vi ønskede derfor at undersøge, hvordan de unge oplever, at støtten påvirker overgangen til voksenlivet. Vi interviewede i den forbindelse fire unge, der alle har modtaget efterværn, der i dag betegnes som ungestøtte. Der har i løbet af det seneste år været en stigende interesse for området omkring ungestøtte. Det kan hænge sammen med Barnets Lov, der trådte i kraft i begyndelsen af 2024. Flere organisationer på socialområdet kalder dog alligevel på en åben dialog med regeringen og insisterer på forbedringer (Altinget, 2024).

Udvalgte fund

I specialet fandt vi, at de unge har et stort ønske om at få indflydelse på deres efterværnsforløb, og hvilken støtte de får. De unge ytrer, at medindflydelse kan være med til at give dem en følelse af kontrol og vished i overgangen til voksenlivet. For at de unge kan vurdere, hvilken støtte de ønsker, forudsætter det, at de bliver oplyst om deres rettigheder. Samtlig af de unge, vi talte med, ønskede derfor også et kendskab hertil.

Flere fortalte dog, at de ikke blev oplyst tilstrækkeligt om deres rettigheder, og hvilke støtteformer der var mulige at søge. Det kan gøre det svært for de unge at definere deres støttebehov, hvis de ikke ved, hvilke muligheder der er. Vi så hos to af de unge, at de begge endte med at afbryde deres efterværnsforløb, fordi de ikke følte, de fik tilbudt den hjælp, de havde brug for. Det kan også ses som et udtryk for at forsøge at genvinde noget kontrol over egne vilkår og handlemuligheder.

De unge fortalte alle, hvordan fagpersonernes indsigt i deres støttebehov havde haft en positiv indflydelse på deres oplevelse af overgangen til voksenlivet. En af de unge fortalte, hvordan hun efter flere svære år med misbrug oplevede, at hendes sagsbehandler havde større indsigt i hendes støttebehov, end hun selv havde. Hun fik nemlig tilbudt et udviklingsforløb, der hjalp hende på rette spor.

De unge beskrev også, hvordan det ikke blot er fagpersonernes indsigt i støttebehovet, der har betydning, men at graden af inddragelse også spiller en rolle. I denne sammenhæng fortalte de unge om oplevelser, hvor de både var blevet over- og underinddraget i forbindelse med deres forløb og konsekvenserne af dette. En af de unge beskrev, at hun besluttede sig for at afbryde sit forløb i en periode, hvor hun havde det svært, da hun ikke kunne overskue det og hellere ville klare sig selv. Sagsbehandleren bakkede op om beslutningen, hvilket kan indikere, at hun ikke havde tilstrækkelig indsigt i den unges støttebehov. Det vidner altså om, at den unges inddragelse ikke må stå alene og altid kalder på sagsbehandlerens faglige vurdering og indsigt.

Implikationer for praksis

Vores speciale giver et indblik i, hvilke aspekter af ungestøtte, der kan skabe en mere tryk overgang til voksenlivet, og hvilke aspekter der med fordel kan forbedres. Sagsbehandlere bør eksempelvis oplyse de unge om deres rettigheder, og de unge bør inddrages i beslutningerne om deres støtte - dog uden at de får tildelt et for stort ansvar, da det altid vil være fagpersonernes ansvar at opnå den nødvendige indsigt i de unges støttebehov.

Set i et større perspektiv får vi dog øje på nogle utilstrækkeligheder i den lovgivning, der ellers har til formål at værne om tidligere anbragte unge. Aktuelt har de unge nemlig blot krav på at få vurderet, om de kan få ungestøtte, men ikke krav på rent faktisk at få det tildelt. I praksis varierer antallet af unge, der får tilbudt ungestøtte fra 12-100 % på tværs af kommuner (PwC, 2022), hvilket kan skyldes, at der i nuværende lovgivning er plads til fortolkning.

Foreningen De Anbragtes Vilkår og flere af de unge, der medvirker i vores speciale, mener, at det burde være en rettighed for alle tidligere anbragte at modtage ungestøtte fra det 18. år. Det vil kunne mindske utrygheden for de sårbare unge i overgangen til voksenlivet, da de derved ikke behøver at bekymre sig om, hvorvidt de får tilbudt støtten. På længere sigt vil det desuden kunne modvirke de kedelige statistikker omkring ledighed, hjemløshed og kriminalitet forbundet med de tidligere anbragte, der ikke har modtaget tilstrækkelig støtte. Det er med andre ord en langsigtet investering, vi ikke har råd til at undlade.

Q&A

AF JANNIE IWANKOW SØGAARD, JOURNALIST

Hvordan fik I idéen til jeres speciale?

Cecilie Grimm Thomsen: Vi havde begge lyst til at skrive speciale inden for børne- og ungeområdet og er også begge optagede af mennesker, der befinder sig i en social udsat position. Derudover havde vi et ønske om at skrive inden for et område, hvor vi kunne bruge kritisk psykologi som teori. Ved at skrive om efterværn kunne vi vinge alle tre ting af.

Jens Christian Helmer Mørck: Jeg havde desuden været i praktik på et døgnåbent børne- og ungehus. Her fik jeg et indblik i og en fornemmelse af, hvor meget der er på spil for de unge, når det handler om efterværn, og hvor svært det kan være at få den rette hjælp.

Hvad fandt I ud af?

Cecilie Grimm Thomsen: Helt grundlæggende fandt vi, at hvis den unge får tilbudt en støtte, der er afstemt efter egne behov, så vil det ofte kunne facilitere en bedre overgang til voksenlivet, der er præget af stabilitet og vished. Det flugter godt med fund gjort i tidligere forskning. Får de unge derimod ikke den nødvendige støtte, kunne vi se, at overgangen i højere grad blev præget af en uvished om fremtiden og følelsen af svigt.

Jens Christian Helmer Mørck: Qua vores interviews med de unge fandt vi også ud af, at der hersker meget stigmatisering og mange fordomme om efterværn. En af de unge havde fx været ude at se på en lejlighed, men endte med at få afslag på boligen. Begrundelsen fra udlejer var, at han ikke brød sig om, at vedkommende tilhørte den kategori af unge, der havde været anbragt. Det er en meget tydelig stigmatisering og netop den slags, som de unge får et stort behov for at frigøre sig fra. De ser selv den ubalance, der hersker i forhold til andre unge.

Hvad har overrasket jer i forbindelse med jeres speciale?

Jens Christian Helmer Mørck: Vi havde regnet med, at det kunne blive udfordrende at få adgang til de unge, fordi det er en sårbar gruppe. Men vi blev begge overraskede over, hvor svært det viste sig at blive. Vi var der, hvor vi på et tidspunkt blev i tvivl om, hvorvidt vi overhovedet kunne lave specialet. Vi prøvede at rekruttere informanter på flere forskellige måder, inden det lykkedes. Det var først, da vi havde fået en fod indenfor hos de første unge, at det åbnede for, at vi kunne få adgang til flere ad den vej.

Cecilie Grimm Thomsen: Undervejs i vores research blev vi overraskede over at opdage, at det ifølge en tidligere undersøgelse af Deloitte er 20 procent af de unge, der er i målgruppen for at modtage efterværn, som afvises, da deres støttebehov vurderes at række ud over, hvad der kan imødekommes med efterværnet. I stedet henvises de til en støtteforanstaltning på voksenområdet, hvor det dog i praksis viser sig, at de ikke kan få tilbudt lige så intensiv støtte som gennem efterværnet.

Tror I, at jeres speciale vil få betydning for jeres virke som psykologer?

Jens Christian Helmer Mørck: Jeg kunne godt tænke mig at fortsætte med at arbejde med børn og unge, der befinder sig i en sårbar situation. At jeg nu har søgt og fået ansættelse i PPR er helt sikkert motiveret af, at vi i vores speciale så, hvor ødelæggende det kan være for unge ikke at få den rette støtte.

Cecilie Grimm Thomsen: Jeg har ligesom Jens Christian søgt og fået stilling i PPR, fordi det føles meningsfuldt at arbejde forebyggende med sårbare børn og unge. Vi har fået et indblik i, hvor store konsekvenser det kan få for unge, der ikke er blevet støttet tilstrækkeligt, og jeg ønsker derfor netop at bidrage med hensigtsmæssig støtte, så problematikkerne mindskes fremfor at vokse. På sigt kunne jeg godt tænke mig at specialisere mig yderligere inden for området for børn og unge – måske endda i klinisk praksis.

JENS CHRISTIAN HELMER MØRCK

- 26 år
- Psykolog i Albertslund kommune, Dagtilbud & Skole (tidligere PPR)
- Uddannet psykolog fra Syddansk Universitet i 2024

CECILIE GRIMM THOMSEN

- 29 år
- Psykolog i PPR i Gladsaxe Kommune
- Uddannet psykolog fra Syddansk Universitet i 2024

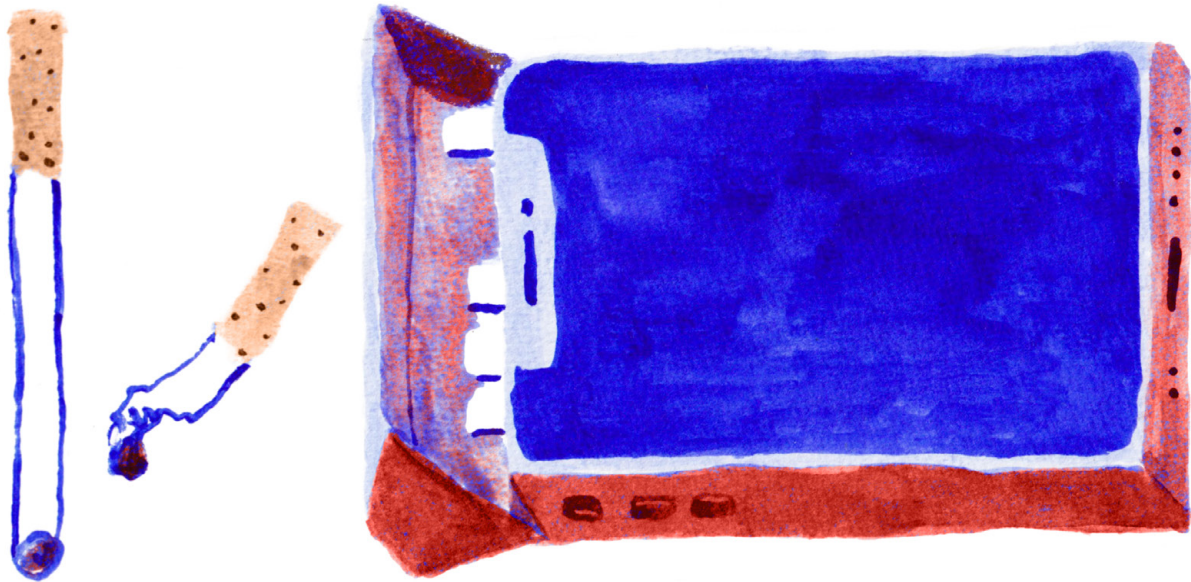
REFERENCER

Bengtsson, T. T., Mølholt, A.-K. & Luckow, S. T. (2022) Efterværn og støtte set fra de unges perspektiv - En analyse af overgangen til voksenlivet for unge i kontakt med systemet. VIVE.

Policy Lab. (2024). Organisationer: Forhandlinger om ungestøtte må ikke ende som en politisk skrivebordsøvelse. Altinget. altinget.dk/boern/artikel/organisationer-forhandlinger-om-ungestoette-maa-ikke-ende-som-en-politisk-skrivebordsøvelse

PwC (2022). Unges vej ind i voksenlivet - Analyse af efterværnet.

Social- og Boligstyrelsen (2023). Håndbog om Barnets Lov. (1. udg.)

Techgiganterne ansporer til selvskade for at tjene penge

AF ANNE-HELENE MERKELSEN, journalist

Techgiganterne tjener store summer på skadeligt indhold. Nu bliver de sagsøgt for at være skyld i selvskade, spiseforstyrrelser og selvmord blandt unge i USA.

New Yorks morgenlys falder blødt ind ad hotelvinduet, da jeg fanger psykolog Lotte Rubæk over et videoopkald. Hun er rejst over Atlanten for at vidne i en stort anlagt retssag mod ingen mindre end Meta, TikTok, Snapchat og Google, som alle er hevet i retten for at skade børn og unges mentale sundhed, ødelægge deres indlæringssevne og forårsage selvskade, spiseforstyrrelser og dødsfald.

Bag søgsmålet står mere end 800 amerikanske familier og en række af landets skoledistrikter, og da sagens researchere kom på sporet af Lotte Rubæk tilbage i foråret 2024, var de ikke længe om at række ud til hende. De havde fundet et vidne med en vigtig indsigt.

Lotte Rubæk er overordnet leder af Region Hovedstadens Psykiatris selvskadeindsats og faglig leder for Team for selvskade i børne- og ungdomspsykiatrien. Hun har beskæftiget sig med selvskade, siden hun i forbindelse med sit speciale for snart 20 år siden indledte det første danske forskningsprojekt om emnet. For omkring 10 år siden konstaterede hun, at noget havde ændret sig. Når hun talte med de unge, nævnte de oftere og oftere sociale medier som Instagram og TikTok i forbindelse med deres selvskade. Hun kunne også se, de hurtigere fik det markant værre end tidligere.

– Før i tiden startede de fx med cutting, fordi de var blevet uvenner med en ven i skolen og ikke havde lært at affektregulere. Nu fortalte de, at de var blevet inspireret af indhold om selvskade eller spiseforstyrrelser på de sociale medier. Det var dukket op i deres feed, selvom de ikke havde søgt på det, fortæller hun.

Pseudomøder hos Meta

Udviklingen fik Lotte Rubæk til offentligt at kritisere techgiganterne for ikke at tage ansvar for problemet, og kort efter blev hun kontaktet af Meta, som ville have hende med i deres globale ekspertgruppe. Her skulle hun rådgive virksomheden om, hvordan de kunne forbedre sikkerheden for unge på Facebook og Instagram.

– Jeg tænkte, at nu kunne jeg virkelig komme ind i maskinrummet og gøre en forskel. Jeg læste op på den nyeste forskning og forberedte mig grundigt til hvert møde. Men efter et stykke tid gik det op for mig, at de slet ikke var interesserede i den viden, jeg kom med, siger hun.

Hver anden måned i tre år deltog hun troligt i møderne, der tog en time og typisk bestod af fire oplæg. Men hvor man skulle tro, at taletiden ville tilfalde eksperterne, blev Lotte Rubæk snart klogere

– Det viste sig ret hurtigt, at det slet ikke var meningen, vi skulle sige noget. Det var medarbejdere fra Meta, der stod for oplæggene, hvor de selv kom

med forslag til, hvad de kunne gøre. Efterfølgende havde vi et par minutter til at kommentere på nogle specifikke spørgsmål, men hvis vi gjorde andet end det, blev vi hurtigt lukket ned.

Til sidst stod det klart for Lotte Rubæk, at ekspertpanelet primært var sat i verden for, at Meta kunne hævde udadtil, at de gjorde, hvad de kunne for at beskytte deres unge brugere mod skadeligt indhold. Hun nedfældede sin erkendelse og sendte den til dem sammen med sin opsigelse.

Sociale medier forværrer selvskade

Samtidig kunne hun se, at hendes unge patienters problemer fortsat eskalerede i et tempo, hun ikke havde set før.

– Udover at de hurtigere får det værre mentalt, eskalerer selvskaden også hurtigere i omfang og alvorsgrad. Der er løbende nye selvskademetoder, der trender på de sociale medier, hvoraf nogen af dem er virkelig voldsomme, og som i sidste ende kan føre til tilsigtet eller utilsigtet selvmord. Der er eksempler på begge dele i den retssag, jeg vidner i.

”De her virksomheder er ikke interesserede i at regulere sig selv, selvom de påstår det.”

Lotte Rubæk forklarer, at der findes fora på fx Instagram, hvor de unge finder sammen med en intention om at støtte hinanden. Men samtidig kommer de til at konkurrere mod hinanden i at skade sig selv, fordi de har det så dårligt og er så sårbare, som de er og gerne vil ses og tages alvorligt. Problemet bliver yderligere forværret af, at de lover hinanden fortrolighed i grupperne. Det forstærker følelsen af at være alene i den fysiske verden.

– De her medier er ikke sociale. Det er ensomhedsmedier, og virksomhederne er klar over det. De er bare ligeglade, for jo længere de kan fastholde deres brugere, jo mere data kan de høste, som de kan sælge videre til annoncørerne, siger Lotte Rubæk.

Tech er det nye tobak

Det er Lotte Rubæks kombination af faglig erfaring og indsigt i techgiganternes manglende indsats, der gør, at hun nu er blevet et centralt vidne i den amerikanske retssag.

Siden hun blev kontaktet af sagens researchere for et års tid siden, har hun løbende været i kontakt med en håndfuld af sagens mange advokater for at dele sin viden og sine perspektiver. Indtil videre kulminerede det i en otte timers lang afhøring i en såkaldt "deposition" i New York 1. april, hvor hun

under ed afgav sin vidneforklaring over for en bred skare af advokater på begge sider af sagen. Hendes udsagn bliver afspillet på video, når sagen kommer for retten i foråret 2026.

– Det er mit håb, at sagen kan anspore til, at flere tør sagsøge de her virksomheder, så vi kan få noget lovgivning på området. Det var sådan, det startede med tobaksvirksomhederne, som også løj om deres produkter, selvom de udmærket var klar over, at deres brugere blev alvorligt syge af at bruge dem, fortæller hun.

Ligesom tobaksindustrien havde hemmelig intern forskning, der viste de helbredsmæssige konsekvenser af rygning, viser Metas egen hemmeligholdte forskning, at deres indhold skader teenageres mentale helbred. Det blev afsløret, da en tidligere medarbejder, Frances Haugen, forlod virksomheden i 2021 og lækkede en række interne dokumenter. Det til trods er det fortsat lykkedes virksomhederne at holde sig fri af tilstrækkelig politisk indblanding.

– De her virksomheder er ikke interesserede i at regulere sig selv, selvom de påstår det. De har kunnet identificere og fjerne skadeligt indhold ved hjælp af kunstig intelligens i årevis, og de ved, at deres brugere bliver syge af det. Men de tjener rigtig mange penge på det indhold.

Retssagen kort

- Mere end 800 amerikanske familier har sammen med en række af landets skoledistrikter sagsøgt Meta, TikTok, Snapchat og Google for at skade unges mentale helbred, ødelægge deres indlæringssevne og for at være skyld i selvskaade, spiseforstyrrelser og selvmord.
 - Sagen er den hidtil største af sin art og har været bygget op siden 2019.
 - Den kommer for retten i New York i 2026.
-

Lotte Rubæk tror ikke, vi kommer til at se et direkte forbud mod sociale medier, men hun er gået ind i sagen som vidne i håb om, at politikerne får øje på alvoren og skrider til handling. Af konkrete forslag ser hun fx forbud mod skønhedsfiltre til unge som en del af løsningen sammen med store bøder, hvis der ligger skadeligt indhold på virksomhedernes platforme. Endelig efterlyser hun et krav om reel aldersverificering. Nu har hun aflagt sin vidneforklaring i den stort anlagte retssag i New York, men hun har ikke tænkt sig at stoppe med at råbe højt om problemet.

– Både som psykolog, mor og menneske er jeg indigneret og bekymret over, at de unges mentale helbred bliver sat over styr for, at techgiganterne kan tjene penge.

På baggrund af tal fra Danmarks Statistik og Sundhedsstyrelsen har KL's analysemagasin Momentum lavet en undersøgelse, der viser, at antallet af 15-24-årige med spiseforstyrrelser er fordoblet fra 2007-2022. Ifølge Lotte Rubæk viser internationale undersøgelser omkring direkte selvskaade som fx at skære, brænde eller slå sig selv samme tendens.

**LOTTE RUBÆK, CAND.PSYCH.AUT.
OG SPECIALIST I PSYKOTERAPI.
F. 1981**

- Uddannet ved Københavns Universitet.
 - Overordnet leder af KAG Selvskaade i Region Hovedstadens Psykiatri og faglig leder af Team for selvskaade i Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center i Region Hovedstaden.
 - Arbejder som foredragsholder.
 - Sad i Metas globale ekspertgruppe i 2021-2024, hvor hun skulle rådgive virksomheden om, hvordan de kunne gøre deres platforme mere sikre for unge.
-

Uddannelse og certificering i Traumefokuseret CBT med børn og unge

Traumefokuseret CBT (TF-CBT) er en evidensbaseret metode til behandling af børn og unge i alderen 6-18 år og deres forældre/omsorgsgivere, når barnet/den unge oplever vanskeligheder relateret til traumatiske begivenheder. TF-CBT er udviklet af Anthony Mannarino, Judith Cohen og Esther Deblinger og implementeret bredt internationalt.

Programmet består af tre dele: et 2-dages grundkursus (14 t), et 2-dages fordybningskursus (14 t) og 18 timer digital gruppesupervision på Zoom.

Grundkurset vil give en indføring i traumeteori og forskning på feltet, kortlægning af traumer og traumesymptomer og en grundig oplæring i TF-CBT-modellen. Undervisningsformen vil veksle mellem oplæg, gruppearbejde og praktiske øvelser.

Fordybingskurset vil tage udgangspunkt i almindelige udfordringer i terapi med traumatiserede børn og unge, hvor deltagerne medbringer eget casemateriale til drøftelse. **Gruppesupervision:** her tages deltageres egne, aktuelle sager op.

Tidspunkt:

22. september 2025 kl. 9.30-16.30 og 23. september 2025 kl. 9-16 (grundkursus)
22. september 2026 kl. 9.30 -16.30 og 23. september kl. 9-16 2026 kl. 9-16
(fordybelseskursus)

Lokation:

Syddansk Universitet, Campusvej 55, 5230 Odense M

Tilmeldingsfrist:

15. august 2025

Undervisere:

Sarah Voschero og Cecilie Skagemo

Kurset søges godkendt af Dansk Psykolog Forening

Læs mere om kurset på vores hjemmeside: www.psykotraume.dk

Søger du supervision?

Supervision mhp autorisation og specialistuddannelse inden for specialerne klinisk psykologi og pædagogisk psykologi.

Supervisionen varetages af psykologerne

Lotte Brown Starup, og Karin Maj-Britt Kehlet.

Vi har kontor i Køge midtby – nemt at komme til med tog, bil eller bus.

Kontakt Konsulenthuset Bråby
på tlf. 29 72 46 98

www.konsulenthuset-braaby.dk

KURSUS . FOREDRAG . EFTERUDDANNELSE

Exners Rorschach System (CS-Revised) 2	5 dage	01/05
Udviklingspsykologi: Omsorgssvigt...	2 dage	22/05
WAIS-IV - Assessment af intelligens	2 dage	05/06
Dynamisk mentalisering	11 dage	18/06
Exners Rorschach System (CS-Revised) 3	2 dage	19/06
Assessment - Klinisk udredning og vurdering	8 dage	18/09
Exners Rorschach System (CS-Revised) 1	3 dage	Sept
Udviklingspsykologi: Omsorgssvigt...	2 dage	01/10
Introduktion til ISTDP	2 dage	05/11
Psykoanalytisk behandling	2 dage	27/11
Mini-sexologikum 1	2 dage	06/12

FOLKEUNIVERSITETET I AALBORG
www.fuaalborg.dk

Dansk Center for **emotionsfokuseret** terapi

LÆNGEREVARENDE SPECIALIST- GODKENDT EFTERUDDANNELSE I EMOTIONSFOKUSERET PARTERAPI

- Vil du være (endnu) tryggere i dit arbejde med par?
- Mangler du specialiseringsmodulet i din specialistuddannelse i psykoterapi?
- Ønsker du på sigt at blive certificeret EFT parterapeut og være en del af et stort internationalt netværk af parterapeuter?

Jette Simon og Lone Algot Jeppesen udbyder længerevarende efteruddannelse i Emotionsfokuseret parterapi - forhånds-godkendt som en del af DP's specialistuddannelse i psykoterapi - voksne med start 2. marts 2026.

Læs mere om uddannelsen og alle vores andre kurser på www.dkceft.dk

Lone Algot
Jeppesen
Cand. Psych.
EFT træner

Jette Simon
Cand. Psych.
EFT træner

Du kan
stadig nå
det!

metalog
PSYKOLOGISKE PSYKIATRISKE PERSPEKTIVER

Metalog's efteruddannelse

- psykologiske og psykiatriske perspektiver -

7. hold starter august 2025.

METALOG udbyder 2- årig efteruddannelse for psykologer, læger og andre faggrupper. Uddannelsen tager systemiske og narrative teorier nye steder hen og kvalificerer til at forholde sig til komplekse psykologiske-psykiatriske problemstillinger. Den er godkendt til Dansk Psykologforenings specialistuddannelser.

Find yderligere informationer:
www.metalog.dk/uddannelse

Kontakt:

Søren Hertz, børne- og ungdomspsykiater
(4081 4143)
Jørn Nielsen, aut. psykolog, ph.d.
(2145 0844)
metalog@metalog.dk

Pris:

39.500 kr. + moms pr. år.
25% rabat til 2 fra samme arbejdsplads.
39.500 kr. pr. år til private betalere.

WATTAR GRUPPEN KOGNITIVT INSTITUT

2-ÅRIG SPECIALISTUDDANNELSE

Ansøg inden 30. juni, prisen stiger 1. juli.

Du får en integrativ tilgang til kognitiv terapi, hvor klassisk CBT forenes med den nyeste viden fra retninger som ACT, CFT og MBKT.

Uddannelsen giver dig mulighed for at udvikle din praksis med afsæt i den nyeste viden på området.

Bag undervisningen på Wattar Gruppens 2-årige specialistuddannelse står anerkendte forskere, klinikere og psykologer fra ind- og udland, som ikke bare følger feltets udvikling – men er med til at forme den.

OPSTART: 1. SEPTEMBER 2025

Deltag både fysisk og online

Se uddannelsens fulde program og tilmeld dig informationsmøde her:

Godkendt af Dansk Psykologforening

Unified Protocol Workshop

ÉN METODE TIL BEHANDLING AF
DE EMOTIONELLE LIDELSER

UP-Institut Norden inviterer til en inspirerende 3-dages workshop i Unified Protocol (UP) – én evidensbaseret, transdiagnostisk kognitiv adfærdsterapi til behandling af bl.a. angst, depression, OCD, stressrelaterede tilstande og personlighedsforstyrrelser.

DU FÅR:

En grundig og praksisnær indføring i UP's principper – både til individuel og gruppeterapi.

UNDERVISERE:

NINA REINHOLT,
psykolog, PhD

+

ANITA ESKILDSEN,
psykolog, PhD,
UP-Institut Norden

**24.-26. SEP. 2025
KØBENHAVN**

**13.500 KR. INKL.
FORPLEJNING**

- Tilmelding senest 15. august: nina.reinholt@icloud.com
- Se kursets detaljer på LinkedIn: www.linkedin.com/in/nina-reinholt-48529120/

Kurset er forhåndsgodkendt i Dansk Psykologforening.

INSTITUT FOR Psykoanalytisk Psykoterapi

1-årig basisuddannelse i psykoanalytisk psykoterapi

Januar 2026 - december 2026

Basisuddannelsen giver en grundig indføring i teori og grundprincipper for psykodynamisk psykoterapi og kan fungere som supplement til andre terapeutiske videreuddannelser/anden teoretisk retning. Herudover kan forløbet tjene som introduktion til psykodynamisk psykoterapi med henblik på evt. at fortsætte på uddannelsen til psykoanalytisk psykoterapeut.

Lærere og supervisorer har specialistgodkendelse i psykoterapi og supervision hos både DP og DPS og er medlemmer af Dansk Psykoanalytisk Selskab (DPAS).

Yderligere oplysninger vedrørende uddannelsen/valg af efteruddannelse kan fås ved henvendelse til:

Charlotte Simonsen, mail: psykolog@charlottesimonsen.dk

Annick Guichard, mail: annickguichard25@gmail.dk

Hannah Katznelson, mail: hkatznelson@gmail.com

Ansøgningsfrist d. 1. oktober 2025

Ansøgningsskema kan udskrives fra vores hjemmeside

www.ipp.dk

KURSUS I VURDERING AF MENTALISERINGS- EVNE HOS FORÆLDRE VED BRUG AF PARENT DEVELOPMENT INTERVIEW (PDI) OG REFLEKSIV FUNKTIONSSKALA.

Dato: D. 6/11, 7/11 og 12/12-2025 kl. 09:00-16:00

Sted: Knudhule Badehotel, Randersvej 88, 8680 Ry.

Underviser: Autoriseret psykolog
Maja Nørgård Jacobsen.

Pris: 8000 kr. og 1000 kr. for certificering

Læs mere: [psykolog-majajacobsen.dk/kursus-
vurdering-af-mentaliseringssevne-hos-foraelde/](https://psykolog-majajacobsen.dk/kursus-vurdering-af-mentaliseringssevne-hos-foraelde/)

Tilmelding: majanj@proton.me eller 26232790

SPECIALISTUDDANNELSE I EMOTIONSFOKUSERET TERAPI

2-årig efteruddannelse i Emotionsfokuseret Terapi (EFT), hvor du lærer at give effektivt psykoterapi med fokus på følelser gennem grundig oplevelsesnær undervisning i teori, metode og forskning, samt supervision af egen og andres praksis.

Omfang: 90 timers undervisning & 60 timers supervision

Start: 13. august 2025 **Afsluttes:** Maj 2027

Godkendt: Dansk Psykologforenings specialistuddannelser & International Society for Emotion Focused Therapy

Deltagere: Psykologer, læger mm. & max 25% andre fag

Undervisere og supervisorer:

Robert Elliott

Leslie Greenberg

Rhonda Goldman

Shari Geller

Ladislav Tímulak

Niels Bagge

Katrine Røllighed

INSTITUT FOR
EMOTIONS
FOKUSERET
TERAPI

International
Society
for
EMOTION
FOCUSED
THERAPY

WWW.IEFT.DK

INSTITUT FOR Psykoanalytisk Psykoterapi

3-årig specialistuddannelse i psykoanalytisk psykoterapi

Januar 2026 - december 2028

Uddannelsen indeholder en grundig indføring i klassisk og moderne psykodynamisk teori, psykopatologi og behandlingsteknik med et tæt samspil mellem teori og klinisk praksis.

Det samlede forløb består af teoriundervisning, klinisk arbejde, supervision og egenterapi.

Lærere og supervisorer har specialistgodkendelse i psykoterapi og supervision hos både DP og DPS og er medlemmer af Dansk Psykoanalytisk Selskab (DPAS).

Uddannelsen er godkendt af Dansk Psykolog Forening og Dansk Psykiatrisk Selskab.

Yderligere oplysninger vedrørende uddannelsen/valg af efteruddannelse kan fås ved henvendelse til:

Charlotte Simonsen, mail: psykolog@charlottesimonsen.dk

Annick Guichard, mail: annickguichard25@gmail.dk

Hannah Katznelson, mail: hkatznelson@gmail.com

Ansøgningsfrist d. 1. oktober 2025

Ansøgningsskema kan udskrives fra vores hjemmeside

www.ipp.dk

Seniortræf

Fredag
19. september 2025

Højtlesning som vej til bedre trivsel, når hverdagen med demens er svær

Hvorfor er højtlesning og litteratur betydningsfuldt og virksomt for et menneske, der er ramt af demens, og for den pårørende? Hvordan kan det være en støtte til udvikling af tryk, identitet, trivsel og bedre kontakt? Og kan det være med til at mindske følelsen af ensomhed – både hos mennesket med demens og den pårørende?

Psykolog Majse Albeck og lektor Sussi Albeck, to af forfatterne til bogen "Stærkere samvær med højtlesning – inspiration til mennesker med demens og deres pårørende", fortæller om baggrunden for bogen og dens potentiale.

Arrangementet er fredag fra kl. 10.00 - 13.00.

Det foregår som altid i Dansk Psykolog Forenings lokaler i Stokholmsgade 27 København Ø.

Tilmeld dig på mitdp.dk. Alternativt kan du skrive en mail til booking@dp.dk, hvor du skal oplyse hvilket seniortræf du ønsker tilmelding til, navn, medlemsnummer eller telefonisk ved at ringe til tlf.: 35 26 99 55.

Med venlig hilsen
Anette Arnkjær og Irene Ravn Sørensen

Arbejd hvor du vil, når du vil – uden at stå alene

Vil du have en fleksibel hverdag med fokus på **klinisk arbejde, stabilt klientflow** og **minimal administration**? Vi søger autoriserede psykologer med eget CVR-nummer, som ønsker at arbejde digitalt.

Vi tilbyder:

- ✓ Frihed til at arbejde hvornår og hvor det passer dig
- ✓ Et stabilt klientflow og minimal administration
- ✓ En sikker platform med Danmarks største psykoedukative bibliotek
- ✓ Match med klienter, der passer til din erfaring
- ✓ Faglig sparring og mulighed for at arbejde fra hele verden

Hør
mere

Vi holder online informationsmøde mandag den 26/5 kl. 14–15.
Send dit CV og en kort ansøgning til apply@we.care.

Du er hermed inviteret!

Vi søger psykologer, der til dagligt har kontakt med borgere med psykiatriske diagnoser og som har lyst til at bidrage til den kliniske dataindsamling til den nye danske version af personlighedstesten MMPI-3.

- Du får **gratis adgang** til at afvikle testen i HTS.
- Du får adgang til den velkendte **MMPI-2-RF rapport**, scoret med etablerede danske normer.
- **Dit bidrag er essentielt** for udviklingen og kvalitetssikringen af MMPI-3 på dansk.

MMPI-testen har siden udgivelsen af den første version for over 70 år siden været et anerkendt og uundværligt værktøj for psykologer over hele verden.

Læs mere og tilmeld dig på www.hogrefe.dk/mmpi-3

Hogrefe Psykologisk Forlag A/S
Kongevej 155
2830 Virum
Tlf. +45 35 38 16 55
info@hogrefe.dk

Generalforsamling DPSP

Indkaldelse til generalforsamling i DPSP.

Tid: Tirsdag den 3. juni kl. 17.00 – 22.00
Sted: CAFÉ DEILIG, H.C. Andersen Haven
3, 5000 Odense C

Program:

- 17 – 17.50 Generalforsamling
- 18 - 19.30 Foredrag v/ Vibeke Fuglsang Bliksted

”Psykoteraeutiske justeringer ved klienter/patienter med autisme-spektrum forstyrrelser eller socialkognitive udfordringer”

Et interessant og meget aktuelt oplæg, der med afsæt i forskellige former for socialkognitive vanskeligheder, giver eksempler på, hvordan disse kan give udfordringer i forbindelse med psykoterapi samt hvorledes kernesymptomer ved autisme kan udfordre psykoterapien. Hovedvægten vil blive lagt på hvorledes man som behandler eller terapeut kan inddrage viden om ovenstående i udførelsen og tilrettelæggelse af psykoterapien, samt konkrete interventioner målrettet udfordringerne, fx via caseformulering og tips til socialkognitiv træning.

Vibeke Fuglsang Bliksted er specialist og supervisor i psykoterapi (kognitiv) samt specialpsykolog. Hun har forsket i udredning og behandling af socialkognitive vanskeligheder siden 2008. Hun har mange års erfaring som underviser og har skrevet en række bogkapitler samt videnskabelige artikler indenfor området. Hun arbejder til dagligt i Lokalpsykiatrien i Odense og er tilknyttet Klinisk Institut ved SDU som forsker.

- 19.30 – 22.00 Middag

Se program og dagsorden på www.dp.dk/dpsp og tilmeld dig i Mit DP.

Arrangementer i Dansk Psykolog Forenings selskab for Psykoanalytisk Psykoterapi med Bøn og Unge

Foredrag ved Anna Freud

DSPBU og Dansk Psykoanalytisk Selskab inviterer til foredrag ved psykoanalytiker fra Anna Freud centret og professor ved University College of London: Alesandra Lemma.

Afholdes lørdag den 6. september 2025

Tid: kl. 10-12.

Sted: Trondhjemsgrde 13,
2100 København Ø

Pris: Gratis

Temaet er transkønnet identitet hos unge.
Se mere info på www.dspbu.dk.

Internationalt seminar med Hanna Holmquist Mohammed

DSPBU afholder torsdag den 18. september kl 9.30-15.30 et internationalt seminar med den svenske psykoanalytiker og PhD-studerende ved Stockholms Universitet: Hannah Holmquist Mohammed.

Seminaret hedder: "To look or not to look, that is the question – thoughts on early mother infant psychoanalytic work".

Sted: Dansk Psykolog Forening

Pris: Medlemmer af DSPBU 650 kr.

Ikke-medlemmer 900 kr. Nedsat pris til studerende: 300 kr.

Prisen er inkl. frokost og kaffe/kage.

Mere info på www.dspbu.dk.

Generalforsamling i DSPBU

DSPBU holder generalforsamling torsdag den 18. september kl. 16-17.

Se mere på www.dspbu.dk

Vingsted 2025 - Leg i børn og unges liv: Legens centrale betydning for udvikling, trivsel og recovery

Børns leg har i hele menneskets historie tjent et væld af funktioner: Gennem legen udvikler vi vores sansemotorik, vores kognitive funktioner, vores fantasi, forestillingsevne og vores kreativitet. Vi lærer gennem leg om sociale spilleregler og hierarkier, og hvordan vi begår os i den sociale verden og håndterer og løser konflikter. Leg er en øvebane ift. voksenlivets forpligtende roller. Den glædesfyldte leg styrker vores forbundethed med hinanden, skaber selvforglemmelse og dæmper stress. Legen er således et centralt menneskeligt udviklings- og erfaringsrum. Samtidig med at vi har fået en stadig større viden om betydningen af leg, er det gået tilbage med legekulturen hos børn i store dele af verden. Den naturlige leg har i dag trange kår i børn og unges liv – også i Danmark.

På Vingstedkurset 2025 sætter vi fokus på legens betydning for børn og unges udvikling, trivsel og livsmestring.

Mange kommunalt ansatte psykologer oplever, at der er brug for, at vi kommer helt tæt på – og er med i den pædagogiske praksis, når vi skal understøtte trivsel og udvikling. Vi har derfor inviteret forskere og praktikere fra ind- og udland til at komme med deres bedste bud på, hvorfor leg er vigtigt, hvad vi kan bruge legen til i en pædagogisk og behandlingsmæssig ramme - og hvordan vi som psykologer kan bidrage til at give legen en mere fremtrædende rolle i børn og unges livsarenaer, og måske også selv anvende legen i vores daglige arbejde med praksis.

Tid og varighed:

Tirsdag den 23. september 2025, kl. 10.00 - torsdag den 25. september 2025, kl. 16.15

Arrangør: Kommunalt Ansatte Psykologers Sektion - evt. henvendelser kan rettes til vih@dp.dk

Tilmeld dig og læs mere i Mit DP - tilmeldingsfrist 23. maj

Tjek DP's kursuskalender

Som psykolog kan du deltage i en række obligatoriske kurser inden for specialistuddannelserne og nye kurser med relevans for din psykologfaglige praksis.

dp.dk/kurser

Faglig fordybelse og udvikling af praksis i efteråret 2025

Inpraxis er samlingspunkt for masser af forskelligartet faglig fordybelse og udvikling. Deltag i vores workshops, kurser og pitstops med inspirerende oplægsholdere og få nye idéer til din praksis.

15. SEP. - HELSINGØR

PITSTOP

Helt almindelig fucked up (HAFU)

Med Maria Dressler og Camilla Obel

26. SEP. - HELSINGØR

TEMADAG

Samtaler og processer i kølvandet på voldsomme hændelser

Med Thilde Westmark og Iben Ljungmann

21. OKT. - HELSINGØR

BØRNEKONFERENCE

Børn og traumer – kritiske perspektiver og nye veje

Med Thilde Westmark, Anne Stærk, Karen-Inge Karstoft og flere

28. OKT. - HELSINGØR

SEMINAR

Inpraxis' årlige supervisorseminar: Den interne supervisor

Med Michala Schnoor

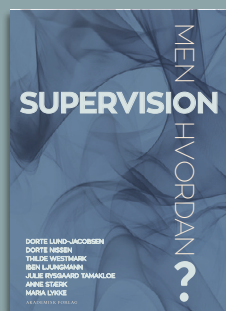

24. NOV. - ÅRHUS

PITSTOP

Autismediagnoser og nuancerede selvfortællinger

Med Julie Rysgaard Tamakloe

Supervision - men hvordan?

Vores nye bog er relevant for den, der tager sine første skridt ind i supervision og for erfarne fagprofessionelle, som varetager supervisionsopgaver på deres arbejdsplads og supervisorer med eksterne samarbejdspartnere.

Specialist- eller efteruddannelse 2026

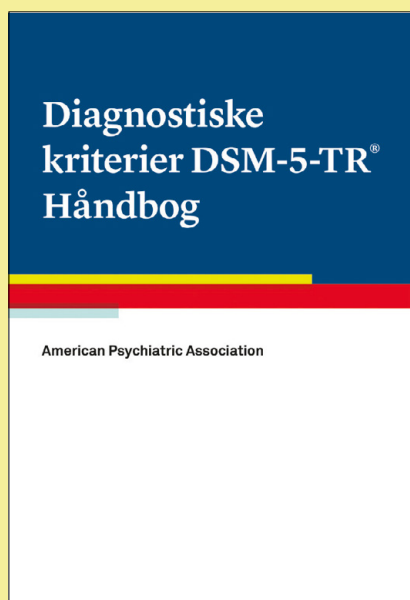
Åben for tilmelding!

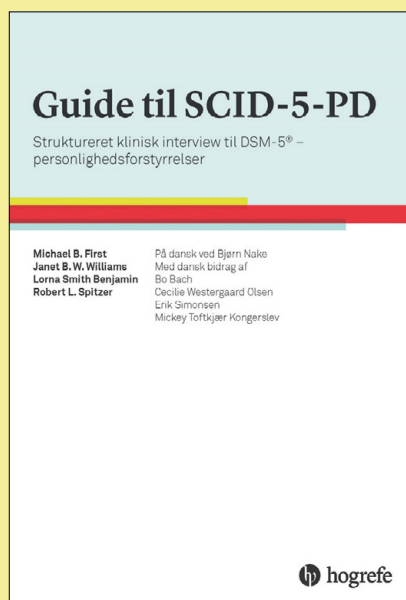
Læs mere og tilmeld dig på www.inpraxis.dk

inpraxis

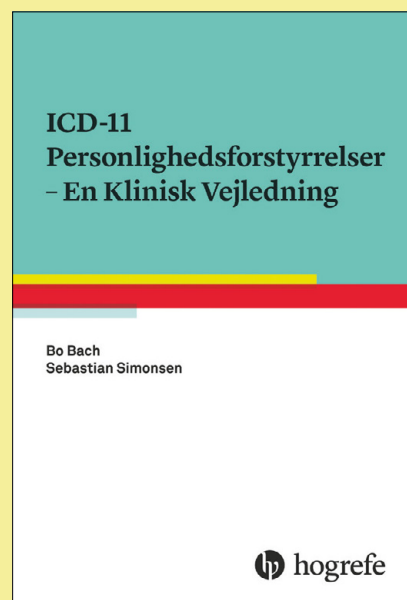
Aktuelle udgivelser fra Hogrefe

DSM-5-TR håndbogen er et praktisk opslagsværk til DSM-5 systemet og indeholder aktuelle tekstopdateringer baseret på videnskabelig litteratur med bidrag fra mere end 200 fageksperter. Hvert speciale er kvalificeret af danske fagkonsulenter, som har bidraget med dansk terminologi inden for eget felt.

SCID-5-PD er et struktureret interview til udredning og understøttelse af diagnosticering af personlighedsforstyrrelser som defineret i DSM-5®. Scoringen af interviewet omfatter ICD-10-CM-kodning af de eventuelle personlighedsforstyrrelser.

Med **ICD-11 – Personlighedsforstyrrelser** indføres du i at anvende ICD-11's klassifikation af personlighedsforstyrrelser og relaterede træk. Ved hjælp af kliniske eksempler forklares aspekter af personlighedsfunktion, diagnosticering af sværhedsgrad og specifikation af trækdomæner.

Læs mere og bestil på hogrefe.dk